

СЪДЪРЖАНИЕ

Валентина Кръстева – Промени в пенсионното законодателство през 2009 г.	3
Осигуряването в числа	
Вержиния Заркова – Паричните обезщетения за бременност и раждане – промените през 2009 г.	5
Кина Койчева – Промени в отпускането и изплащането на паричните обезщетения за безработица от 1.01.2009 г.	9
Втората пенсия	
Никола Абаджиев – Пенсионните фондове и финансовата криза – с безпокойство и оптимизъм	12
Евроинтеграция	
България по пътя към Европа	17
Пенка Танева, Гергана Пеева – Пенсионните права на служителите в институциите на Европейските общности	23
Международни договори	
Дорина Марчева – Договор между Република България и Република Молдова за социално осигуряване	27
Минало	
Валентина Минчева – 60 г. от одържавяването на общественото осигуряване в България	30

Бюлетин на Националния
осигурителен институт

Година VIII, брой 2, 2009

Редакционна колегия:

Христина Митрева - председател
Валентина Кръстева
Даниела Асенова
Теодора Нончева
Марин Калчев
Йосиф Милошев

Редактор:

Валентина Минчева

Коректор Валентина Минчева
Предпечат Калина Минчева
Печат СД "Симолини-94"
Формат 60 x 90/8
Печатни коли 4

Адрес на редакцията

1303 София,
бул. "Ал. Стамболийски" № 62-64
Тел: 02 926 1010
02 926 1028
web: www.nssi.bg
ISSN 1311 - 9656

ПРОМЕНИ В ПЕНСИОННОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ПРЕЗ 2009 Г.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г. (обн. ДВ, бр. 109 от 2008 г.) бяха изменени и допълнени някои разпоредби на Кодекса за социалното осигуряване (КСО) в частта за задължителното пенсионно осигуряване. Във връзка с тези промени се направиха изменения и в Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж с ПМС № 38 от 17 февруари 2009 г. (обн. ДВ, бр. 16 от 27.02.2009 г.).

Определи се за 2009 г. минимален размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, както следва:

1. от 1 януари до 30 юни 2009 г. – 124,84 лв.;
2. от 1 юли до 31 декември 2009 г. – размерът по т. 1 е увеличен с процент, равен на процента, определен по чл. 100 от КСО, намален с 10 пункта.

Направени бяха съществени промени в правната уредба, касаещи определянето на размера на пенсиите.

Съгласно изменението на чл. 70, ал. 1 от КСО, в сила от 1.04.2009 г., при определяне на размера на пенсиите за осигурителен стаж и възраст, отпуснати с начална дата след 31.03.2009 г. вкл., доходът, от който се изчислява пенсията, се умножава със сумата, образувана от: по процент 1,1 на сто за всяка година осигурителен стаж и съответната пропорционална част от този процент за месеците осигурителен стаж. Разпоредбата се прилага както при определяне на размерите на личните пенсии за осигурителен стаж и възраст, така и при определяне на размерите на наследствените пенсии и добавките по чл. 84 от КСО, отпуснати след 31.03.2009 г. от наследодатели, които са получавали или придобили право на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст.

С §6 от Закона за изменение и допълнение на Закона за семейни помощи за деца (обн. ДВ, бр.23 от 27.03.2009 г.) е изменена и разпоредбата на чл. 75, ал. 1 от КСО, отнасяща се до определяне на размера на пенсиите за инвалидност поради общо заболяване. При определяне на размера и на този вид пенсия, както и при пенсиите за осигурителен стаж и възраст за всяка година осигурителен стаж се дава по процент 1,1 на сто и съответната пропорционална част от този процент за месеците осигурителен стаж. При определяне на размера на пенсиите за инвалидност поради общо заболяване се взема предвид и т. нар. “признат” осигурителен стаж. За всяка година “признат” осигурителен стаж също се дава по процент 1,1 на сто и съответната пропорционална част от този процент за месеците осигурителен стаж, след което същият се умножава с коефициента по чл. 75, ал. 2 от КСО в зависимост от процента на намалена работоспособност.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г. в преходните и заключителни разпоредби на Кодекса за социално осигуряване (ПЗР на КСО) се създаде § 22з. Въз основа на алинея 2 от този параграф, пенсиите, отпуснати с начална дата до 31.03.2009 г. включително, се преизчислиха от 1.04.2009 г. по реда на чл. 70 и чл. 75 от КСО с процент 1,1 на сто за всяка година осигурителен стаж и пропорционалната част от този процент за месеците осигурителен стаж. При преизчисляването на пенсиите за инвалидност поради общо заболяване, както и на пенсиите за трудова злополука и професионална болест, когато са изчислени като пенсия за инвалидност поради общо заболяване, за всяка година “признат” осигурителен стаж също се даде процент 1,1 на сто и съответната пропорционална част от този процент за месеците признат осигурителен стаж.

Преизчисляването на пенсиите от 1.04.2009 г. се извърши въз основа на средномесечния осигурителен доход за страната, с който е изчислен размерът на пенсията към 31.03.2009 г., а за пенсиите, отпуснати по отменения Закон за пенсиите и преизчислени по §7а от ПЗР на КСО от 1.10.2008 г., преизчисляването от 1 април 2009 г. се извърши с осигурителния доход за страната за 2007 г.

От 1.04.2009 г. се преизчислиха отпуснатите до 31.03.2009 г. лични пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсиите за инвалидност поради общо заболяване и пенсиите за трудова злополука и професионална болест, когато са изчислени като пенсия за инвалидност поради общо заболяване, както и наследствените пенсии и добавките по чл. 84 от КСО, определени от посочените по-горе видове лични пенсии на наследодателите.

На основание §22з, ал. 1 от ПЗР на КСО се направи промяна в максималните размери на пенсиите, като от 1.04.2009 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии без добавките към тях е 700 лв.

4

Съгласно разпоредбата на §22и от ПЗР на КСО, осъвременяването на пенсиите, отпуснати с начална дата до 31 март 2009 г., ще се извърши от 1 юли 2009 г. с процента, определен по чл. 100, намален с 10 пункта. С този процент ще се увеличи и минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст.

От 1.01.2009 г. е изменена и разпоредбата на §5, ал. 1 от ПЗР на КСО, отнасяща се до отпускането на пенсии за ранно пенсиониране на учителите, като е удължен срокът за отпускането на този вид пенсии до 31.12. 2020 г.

Със ЗБДОО за 2009 г. от 1 януари 2009 г. е определен минимален месечен осигурителен доход за самоосигуряващите се лица – 260 лв., а размерът на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” е 18 на сто. Въз основа на тези изменения, при внасяне на осигурителни вноски по §9, ал. 2 и 3 от ПЗР на КСО, след 31 декември 2008 г. месечният размер на осигурителната вноска е 46,80 лв. (18 на сто от 260 лв.).

Съгласно изменената от 1.01.2009 г. разпоредба на чл. 105, ал. 2 от КСО, вземането за пенсия се погасява с изтичането на тригодишен давностен срок, считано от 1 януари на годината, следваща годината, за което то се отнася.

На основание направените от 1.01.2009 г. изменения на чл. 115, ал. 1 от КСО, вземанията на Националния осигурителен институт за неправилно извършени осигурителни плащания, неоснователно изплатени парични обезщетения и надвзети пенсии и лихвите върху тях се погасяват с изтичане на петгодишен давностен срок, считано от 1 януари на годината, следваща годината, за която се отнасят. С изтичане на десетгодишен давностен срок, считано от 1 януари на годината, следваща годината, за която се отнасят, се погасяват всички вземания, независимо от прекъсването на давността.

Валентина Кръстева,
главен директор на Главна дирекция “Пенсии”

ПАРИЧНИ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА БРЕМЕННОСТ И РАЖДАНЕ – ПРОМЕНАТА ПРЕЗ 2009 Г.

Вержиния Заркова,
началник-отдел “Методология на осигуряването и персонална
информация” в ГД “Осигурителни вноски и краткосрочно осигуряване”

Парични обезщетения на осигурените майки

От началото на тази година настъпиха съществени изменения в разпоредбите на Кодекса за социално осигуряване (КСО), касаещи отпускането и изплащането на паричните обезщетения за бременност и раждане. Променени са сроковете, в които осигурените майки получават това обезщетение. Промяна има и по отношение на условията, на които те трябва да отговарят, за да придобият право на обезщетение.

Правото за получаване на парично обезщетение за бременност и раждане е регламентирано в чл. 48а от КСО. Съгласно измененията на тази разпоредба, от 1 януари 2009 г. “осигурените лица за общо заболяване и майчинство имат право на парично обезщетение за бременност и раждане вместо трудово възнаграждение, ако имат 12 месеца осигурителен стаж като осигурени за този риск”.

До края на миналата година право да получат парично обезщетение за бременност и раждане имаха всички осигурени, които имат 6 месеца осигурителен стаж, като през това време задължително трябваше да са осигурени във фонд “Общо заболяване и майчинство”. На основание промяната в чл. 48а от КСО, всички осигурени майки, на които отпускът за бременност и раждане започва след 31 декември 2008 г., сега трябва да имат 12 месеца осигурителен стаж, като се запазва изискването през този период за тях да са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд “Общо заболяване и майчинство” на държавното обществено осигуряване. Важно е да се знае, че не е от значение кога е придобит изискваният се осигурителен стаж – дали непосредствено преди отпуска за

бременност и раждане, или през предходни години. Този осигурителен стаж също така може да бъде прекъснат или непрекъснат.

Увеличаването на изисквания се осигурителен стаж за придобиване право на парично обезщетение за бременност и раждане е наложено от обстоятелството, че се увеличи и периодът, за който майките имат право да получават това обезщетение. Именно за това е необходимо по-продължително участие в осигуряването.

За разлика от предходната година през 2009 г. обезщетението за бременност и раждане се получава за срок от 410 календарни дни, т.е. с 95 дни повече. Нормативното основание за това е изменената разпоредба на чл. 50, ал. 1 от КСО, съгласно която “осигурената за общо заболяване и майчинство майка има право на парично обезщетение при бременност и раждане за срок 410 календарни дни, от които 45 дни преди раждането”.

Извършена е и промяна по отношение на периода, който се взема предвид, когато се изчислява размерът на паричното обезщетение за бременност и раждане. В тази връзка е изменена ал. 1 на чл. 49 от КСО. На основание на тази разпоредба, “дневното парично обезщетение при бременност и раждане се определя в размер на 90 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за периода от 12 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност поради бременност и раждане. Дневното

парично обезщетение не може да бъде по-голямо от среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението, и по-малко от минималната дневна работна заплата, установена за страната, и се определя по реда на чл. 41, ал. 2–5 от КСО”. До края на 2008 г. размерът на паричното обезщетение за бременност и раждане на осигурените майки се изчисляваше, като се вземаше предвид среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневният осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски за фонд “Общо заболяване и майчинство” за периода от 6 календарни месеца, предхождащи месеца на излизане в отпуск поради бременност и раждане.

Посочените изменения при изплащането на паричното обезщетение за бременност и раждане и преценката на правото за неговото получаване се отнасят за всички осигурени майки, на които отпускът за бременност и раждане започва след 31 декември 2008 г.

Правата за получаване на обезщетение за бременност и раждане на осигурените майки в случаите, в които те са излезли в отпуск за бременност и раждане преди 1 януари 2009 г., но от началото на този отпуск не са изтекли 410 календарни дни, са уредени с параграф 22к от Преходните и заключителни разпоредби на КСО. Съгласно тази разпоредба, “майките (осиновителите), за които срокът на обезщетението по чл. 50 не е изтекъл до 1 януари 2009 г., имат право на обезщетение за бременност и раждане за остатъка до 410 календарни дни. Майките (осиновителите), за които срокът на обезщетението по чл. 50 е изтекъл до 1 януари 2009 г., но от започването му не са изтекли 410 календарни дни, имат право на обезщетение за бременност и раждане за остатъка до края на този период.”

В тези заварени случаи осигурените майки имат право да получават парично обезщетение за бременност и раждане до изтичането на срока от 410 дни в размера, в който обезщетението е определено при отпускането му. Правото за получаването на това обезщетение няма да се преценява въз основа на изменението в чл. 48а от КСО. Както е видно в посочените заварени случаи, изчисляването на обезщетението и неговото изплащане продължават по установения преди 1 януари 2009 г. ред.

В случаите, в които периодът от 315 календарни дни не е изтекъл към 1 януари 2009 г. и осигурените майки желаят да продължат да получават парично обезщетение до изтичането на 410 календарни дни, те трябва да попълнят и подадат отново в съответ-

ните поделения на НОИ Приложение №2 към Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване (ДОО). Към посоченото приложение се прилага и завереното от осигурителя копие от заповедта за разрешаване на остатъка от отпуска за периода до 410 календарни дни, както и другите документи, предвидени за прилагане за всеки конкретен случай.

За периода от 315 до 410 календарни дни, ако майката не се възползва от правото си на отпуск и получаване на парично обезщетение за бременност и раждане, тя няма право да получи и парично обезщетение за отглеждане на малко дете. Ако майката се завърне на работа преди изтичането на 410-дневния период, тя няма право да получава и паричното обезщетение по чл. 54 от КСО до изтичането на този срок. Това е така, тъй като заварените към 1 януари 2009 г. в отпуск за бременност и раждане майки могат да продължат да ползват само този отпуск.

В случаите, в които към 1 януари 2009 г. периодът от 315 календарни дни е изтекъл и майката получава парично обезщетение за отглеждане на малко дете до 2-годишна възраст или обезщетение по чл. 54 от КСО, но не е изтекъл периодът от 410 календарни дни по чл. 50 от КСО, тя може да избере дали да продължава да получава отпускните ѝ обезщетения, или да поиска да продължи да получава парично обезщетение за бременност и раждане до изтичането на 410 календарни дни. Остатъкът от отпуска, който майката има право да ползва, се изчислява като разлика между 410-те календарни дни и сбора от полагащия се или ползвания отпуск за бременност и раждане и полагащия се или ползвания отпуск за отглеждане на малко дете за времето до 1 януари 2009 г.

Когато майката реши да ползва отпуск за остатъка до 410 календарни дни, тя следва да прекрати отпуска за отглеждане на дете и получаването на парично обезщетение за отглеждане на малко дете. За тези промени майката подава декларация за промяна на обстоятелствата – приложение №12 към Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО. Паричното обезщетение за бременност и раждане за остатъка до 410 календарни дни се изплаща въз основа на подадено заявление Приложение №2 към наредбата, придружено със съответните документи. По този начин могат да постъпят и майките, получаващи парично обезщетение за отглеждане на дете в половин размер на основание чл. 54 от КСО, на които

периодът от 410 календарни дни към 1 януари 2009 г. още не е изтекъл.

Не е необходимо подаването на документи нито пред осигурителя, нито в ТП на НОИ, когато майките, заварени към 1 януари 2009 г. да получават парични обезщетения за отглеждане на малко дете по чл. 53 или по чл. 54 от КСО, за които срокът по чл. 50 не е изтекъл, желаят да продължат да получават отпускните им обезщетения.

Парични обезщетения на осигурените бащи

До края на 2008 г. в обхвата на чл. 50 от КСО, който регламентира сроковете, в които се получават парични обезщетения за бременност и раждане от средствата на ДОО, бяха включени само осигурените майки. През тази година са създадени разпоредби, които дават право и на осигурените за общо заболяване и майчинство бащи да получават парично обезщетение в рамките на 410-дневния период.

На основание чл. 50, ал. 6 от КСО, осигуреният за общо заболяване и майчинство баща има право на парично обезщетение при раждане на дете в размера, определен по реда на чл. 49, за срок до 15 календарни дни, през време на отпуска по чл. 163, ал. 7 от Кодекса на труда, ако отговаря на условията по чл. 48а.

Условията, на които трябва да отговоря бащата, за да получи парично обезщетение от средствата на ДОО на посоченото основание, са няколко. Първото от тях е бащата да бъде в кръга на лицата, за които са внесени или дължими осигурителни вноски за фонд "Общо заболяване и майчинство" към деня на излизане в отпуска. Второто условие е наличие на най-малко 12 месеца осигурителен стаж като лице осигурено за общо заболяване и майчинство. За получаването на паричното обезщетение е необходимо и да се подадат съответните документи в териториалното поделение на НОИ. За тази цел към Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване е създадено ново приложение №13 към чл. 4а от наредбата – "Заявление-декларация за изплащане на парично обезщетение при раждане на дете на основание чл. 50, ал. 6 от КСО до 15 календарни дни". Във всички случаи осигурените по трудово правоотношение бащи трябва да имат разрешение от работодателя си за ползване на отпуск за това време. Нормативното основание за ползването му е новосъздадената ал. 7 на чл. 163 от Кодекса на труда.

На основание чл. 163, ал. 7 от Кодекса на труда, когато майката и бащата живеят в едно домакинство, бащата има право на 15-дневен отпуск при раждане на дете от датата на изписването на детето от лечебното заведение. Този отпуск се ползва въз основа на писмено заявление от бащата, подадено по реда на чл. 45а от Наредбата за работното време, почивките и отпуските и декларация от майката и бащата, че живеят в едно домакинство и бащата е припознал детето. Отпускът се разрешава и ползва в календарни дни, считано от датата на изписването на детето от лечебното заведение.

Паричното обезщетение на осигурените бащи в посочените случаи се изчислява и изплаща за работните дни, включени в рамките на 15-дневния период, започващ от деня на изписването на детето от лечебното заведение. Важно е да се знае, че както пред работодателя, който разрешава отпуска по чл. 163, ал. 7, така и пред органите на НОИ, трябва да се представи документ от лечебното заведение, удостоверяващ датата на изписването на детето от там.

Размерът на паричното обезщетение по чл. 50, ал. 6 от КСО се определя по реда на чл. 49 от кодекса и е 90 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за периода от 12 календарни месеца, предхождащи месеца, през който бащата излиза в отпуск. Така изчисленото дневно парично обезщетение не може да бъде по-голямо от среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено, и по-малко от минималната дневна работна заплата, установена за страната.

Получаването на парично обезщетение от осигурения баща в срока по чл. 50, ал. 6 от КСО не лишава осигурената майка от парично обезщетение за бременност и раждане за това време, т.е. обезщетения получават едновременно и двамата родители.

Другият период, през който осигуреният баща може да получи парично обезщетение от ДОО, е времето след навършване на 6-месечна възраст на детето за остатъка до 410 календарни дни. Нормативното основание за това е новосъздадената ал. 7 на чл. 50 от КСО, съгласно която осигуреният за общо заболяване и майчинство баща/осиновител има право на парично обезщетение при раждане на дете в размера, определен по реда на чл. 49, след навършване на 6-месечна възраст на детето

за остатъка до 410 календарни дни, през време на отпуска по чл. 163, ал. 8 от Кодекса на труда, ако отговаря на условията по чл. 48а.

Условията за получаване на парично обезщетение за това време са същите както и тези, необходими за получаването на обезщетението по чл. 50, ал. 6 от КСО. За да бъде отпуснато обезщетението, в съответното териториално поделение на НОИ трябва да бъде подадено създаденото за целта ново приложение №14 към Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО – “Заявление-декларация за изплащане на парично обезщетение при раждане на дете на основание чл. 50, ал. 7 от КСО след навършване на 6-месечна възраст на детето за остатък до 410 календарни дни”. Дневното парично обезщетение и в този случай се определя в размерите на парично

обезщетение за бременност и раждане. Обезщетението по чл. 50, ал. 7 се получава от бащата вместо от осигурената майка – т.е. за разлика от обезщетението по чл. 50, ал. 6, обезщетение за този период може да получава само единият от осигурените родители.

Осигурените по трудово правоотношение бащи трябва да имат разрешение от работодателя си за ползване на отпуск за времето от навършване на 6-месечна възраст на детето за остатък до 410 календарни дни. Нормативното основание за ползването на отпуска е новата ал. 8 на чл. 163 от Кодекса на труда. Този отпуск се разрешава въз основа на писмено заявление от бащата, към което се прилага и декларация по образец, подписана от двамата родители – Приложение №8 към чл. 45б от Наредбата за работното време, почивките и отпуските.

НОВИНИ

На 13.04 2009 г. Народно-то събрание на Р България ратифицира Договора между Република България и Руската федерация за социална сигурност. В мотивите на вносителя се посочва, че договорът е извън-

редно необходим на българската страна предвид големия брой наши граждани, работили и работещи в Русия, чиито социални права остават без защита вече няколко години след денонсирането на Спогодбата за социално

обезпечаване със СССР. В материалния обхват на договора от българска страна са включени обезщетения за временна неработоспособност, майчинство, пенсии, семейни помощи за деца и помощи при смърт.

ПРОМЕНИ В ОТПУСКАНЕТО И ИЗПЛАЩАНЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА БЕЗРАБОТИЦА ОТ 1.01.2009 Г.

Кина Койчева-Лукарска,
началник-отдел “Парични обезщетения за безработица и гарантирани вземания” в ГД “Осигурителни вноски и краткосрочно осигуряване”

С §4 от ПЗР на Закона за бюджета на ДОО за 2009 г. (обн., ДВ, бр. 109 от 23.12.2008 г.) са направени изменения и допълнения в глава четвърта “а” на Кодекса за социално осигуряване (КСО), а в бр. 13 на ДВ от 17.02.2009 г. са обнародвани измененията в Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица (НОИПОБ). Измененията са в сила от 1.01.2009 г.

Съгласно изменения текст на чл. 54а, ал. 1, т. 1, отпада изискването безработните лица да имат регистрация в съответното териториално поделение на Агенцията по заетостта (ТП на АЗ).

Целта на тази промяна е да се даде възможност на лицата, поддържайки регистрацията си като безработни по настоящ или постоянен адрес, да подадат документите си за отпускане и изплащане на парично обезщетение за безработица (ПОБ) в териториалното поделение на Националния осигурителен институт (ТП на НОИ) по постоянен или настоящ адрес по техен избор.

Между Националния осигурителен институт и Агенцията по заетостта е подписано ново споразумение за сътрудничество при обмен на информация, което регламентира обменът на електронни файлове, съдържащи информация за новорегистрираните безработни лица и всички следващи промени в статуса им на централно ниво, а не между съответните ТП на НОИ и ТП на АЗ. Това дава възможност да се проследява статусът на всяко лице с отпуснато ПОБ от определено ТП на НОИ (по постоянен или настоящ адрес), независимо от обстоятелството в кое ТП на АЗ е регистрирано и поддържа регистрацията си като безработно.

Новият текст на чл. 54а, ал. 5 регламентира определянето на правото и изчисляването на

размера на ПОБ да се извършва въз основа на данните по чл. 5, ал. 4, т. 1 от КСО и данните, декларирани в подадените от лицето документи за отпускане и изплащане на ПОБ.

С тази промяна отпада необходимостта от изготвяната от осигурителя справка-декларация Б-4-3 за определяне правото и размера на ПОБ на лицата, чиито правоотношения са прекратени след 31.12.2008 г.

Измененият текст на чл. 54б регламентира определяне на дневен размер на ПОБ – 60 на сто от среднодневното възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд “Безработица” за последните 9 календарни месеца, предхождащи месеца на прекратяване на осигуряването. По този начин се реализира възможността за определяне размера на ПОБ въз основа на наличните в Регистъра на осигурените лица данни за осигурителния доход за този период от 9 календарни месеца. Определеният по този ред дневен размер не може да бъде по-малък от минималния и по-голям от максималния дневен размер на обезщетението за безработица, който се определя ежегодно със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. С чл. 10 от Закона, за 2009 г. се определя дневен минимален размер на обезщетението за безработица – 6 лв., и дневен максимален размер – 12 лв.

С отмяната на досегашния текст на ал. 5 отпада зависимостта на размера на паричното обезщетение за безработица от продължителността на работното време на лицето по трудов договор спрямо законоустановеното работно време. Размерът на обезщетението зависи единствено от размера на осигурителния доход, върху който са внесени или

са дължими осигурителни вноски за фонд “Безработица”, независимо от работното време, за което е получен този доход.

Съгласно новия текст на ал. 5 на чл. 54б, месечният размер на ПОБ се определя, като полученият дневен размер се умножи по броя на **работните дни в месеца, за който се отнася**, или по броя на **работните дни, за които се дължи обезщетението, ако същото не се изплаща за пълен месец**.

Ако в 9-месечния период, от който се определя размерът на паричното обезщетение, се включва време на платен и/или неплатен отпуск за отглеждане на дете, на неплатен отпуск за временна неработоспособност и/или за бременност и раждане, на неплатен отпуск до 30 работни дни през една календарна година или време, зачетено за осигурителен стаж по законодателството на друга държава на основание международен договор, по който Република България е страна, или през което лицето не е осигурено за безработица, при определяне на осигурителния доход, за тези дни се взема предвид среднодневната минимална работна заплата, установена за страната за съответния период (**чл. 54б, ал. 7**).

С отмяната на ал. 4 на чл. 54в и с промяната в текста на чл. 115, ал. 4 от КСО се дава възможност на лицата, получили дължимите от ДОО парични обезщетения за безработица, да ги поискат в 3-годишния давностен срок по чл. 115 от КСО.

В чл. 54ж е създадена нова ал. 3, която определя нов ред за изплащане на ПОБ на безработните лица – по декларирана от тях банкова сметка. Прилагането на този ред, както и редът за изплащане на неполучено парично обезщетение за безработица от починал безработен, са регламентирани в новите текстове на чл. 11, чл. 12 и чл. 15 от НОИПОБ. Съгласно тези текстове, на 15-то число на месеца НОИ превежда на всяка банка общата сума на паричните обезщетения за предходния месец за всички правоимащи лица с банкови сметки в съответната банка.

За изплащане на неполучено парично обезщетение за безработица от починал безработен всеки от наследниците подава до ТП на НОИ по постоянен или настоящ адрес заявление, към което се прилага декларация за банкова сметка за изплащане на паричното обезщетение и удостоверение за законните наследници. Достатъчно е последното да се представи от един от наследниците. Когато децата на починалия са малолетни или непълнолетни, документите се подават от законния им предста-

вител. Неполученото обезщетение се разпределя между наследниците по определения в закона за наследството ред.

Заявленията за отпускане на парично обезщетение за безработица на основание чл. 54а и чл. 54и от КСО, чл. 233 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, декларацията за банковата сметка за изплащане на парично обезщетение за безработица, декларацията за промяна в обстоятелствата за изплащане на парично обезщетение за безработица и заявлението за изплащане на парично обезщетение за безработица, неполучено от починало лице, са обнародвани като приложения № 1–6 към наредбата и могат да бъдат изтеглени от интернет страницата на НОИ на адрес: www.nssi.bg.

В преходните и заключителни разпоредби на КСО са създадени §22ж и §22л.

Съгласно §22л от ПЗР от КСО лицата, чиито правоотношения са прекратени през периода от 1.01.2009 до 31.12.2009 г., имащи право на ПОБ, получават обезщетение в размер 130 на сто от определения по реда на чл. 54б, ал. 1 и ал. 2 размер за първата половина от периода, за който се дължи обезщетението, и 70 на сто от определения по реда на чл. 54б, ал. 1 и ал. 2 размер за втората половина от периода, за който се дължи обезщетението.

“Индексирането” на определения по общия ред размер на ПОБ има за цел да стимулира активността на безработните лица при търсене на работа така, че да прекратят статута си на безработни преди настъпване на периода, за който им е определен по-нисък размер на ПОБ – втората половина от първоначално определения период.

Пример: На лице е отпуснато ПОБ за период от 10 месеца с дневен размер 8 лв. За първите 5 месеца от периода лицето получава ПОБ с дневен размер 10,40 лв. (130% от 8 лв.), а за вторите 5 месеца от периода дневният размер на обезщетението е 5,60 лв. (70% от 8 лв.).

Тази разпоредба не се прилага за лицата, за които размерът на обезщетението се определя на основание чл. 54б, ал. 3 и ал. 4 – с прекратени правоотношения по тяхно желание или поради виновното им поведение, и за придобилите право на парично обезщетение преди изтичане на три години от предходно упражняване на такова право. При определяне на тригодишния период е от значение датата, от която е отпуснато предходното обезщетение. Последващите процедури на спиране, прекратяване, възобновяване и възстановяване не са определящи.

Текстът на §22ж от ПЗР на КСО регламентира

прилагането на досегашния ред при определянето на размера и изплащането на ПОБ на лицата, чиито правоотношения са прекратени преди 1.01.2009 г.

Прилагането на този ред, както при определяне на правото и размера на ПОБ, така и при изплащането им, се обуславя единствено от датата на прекратяване на правоотношението. Без значение е датата на подаване на заявлението за отпускане на обезщетението и датата, от която започва изплащането му. За тези лица ПОБ продължава да се изплаща в **месечен размер** чрез териториалните поделения на “Български пощи” ЕАД от 20-то до 26-то число на месеца, следващ месеца, за който се отнасят, до изчерпване на първоначално определен период на обезщетението, без оглед на предприетите действия по спиране, прекратяване, възобновяване и възстановяване.

Въз основа на определените със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване минимален дневен размер на ПОБ – 6 лв. и максимален дневен размер на ПОБ – 12 лв., и на изчисления средномесечен брой работни дни в календарната година, за 2009 г. лицата с отпуснати обезщетения с начална дата преди 1.01.2009 г. получават минимален месечен размер на ПОБ от 126 лв. и максимален месечен размер – 252 лв.

Неполучените парични обезщетения за безработица, чието изплащане продължава чрез “Българс-

ки пощи” ЕАД, могат да бъдат поискани от лицата с подаване в ТП на НОИ на заявление (свободен текст) за изплащането им в давностния срок по чл. 115, ал. 4 от КСО – три години, считано от 1 януари на годината, следваща годината, за която се отнасят. Всички неполучени обезщетения, за изплащането на които са постъпили заявления през даден календарен месец, се включват в следващата изплащателна ведомост и могат да бъдат получени в срока за изплащане на ПОБ от “Български пощи” ЕАД от 20-то до 26-то число на месеца, следващ месеца на подаване на заявлението.

Следва да се отбележи, че за всички лица с отпуснати ПОБ, независимо от реда за определяне на размера и изплащането им, не отпада задължението да декларират в 7-дневен срок от настъпването му всяко обстоятелство, което води до спиране, прекратяване, възобновяване или възстановяване изплащането на паричното обезщетение – започване или прекратяване на трудова дейност, за която лицето подлежи на осигуряване по чл. 4 от КСО, отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст или професионална пенсия за ранно пенсиониране, а за обезщетенията за дълготрайна безработица по чл. 54и – отпускане на пенсия, независимо от вида ѝ, прекратяване на регистрацията от Агенцията по заетостта или получаване на обезщетение за временна неработоспособност.

ПЕНСИОННИТЕ ФОНДОВЕ И ФИНАНСОВАТА КРИЗА – С БЕЗПОКОЙСТВО И ОПТИМИЗЪМ

Никола Абаджиев,
председател на Българската асоциация на дружествата
за допълнително пенсионно осигуряване

Глобалната финансова криза и нейното отражение върху капиталовите пазари доведоха до рязко понижаване на доходността от инвестициите на пенсионните фондове, а оттам и върху общите стойности на активите на тези фондове в цял свят. България, като част от света и като страна с отворена пазарна икономика, приема върху себе си редица от проблемите, засягащи развитите страни и големите икономики, които достигат до нея по различни канали. Това в пълна степен се отнася и за българската пенсионноосигурителна система. Несъмнено 2008–2009 г. са особен специфичен период за дейността и развитието на допълнителните пенсионни фондове, които ще бъде запомнен задълго. Това е така, защото именно през този период управляващите ги пенсионноосигурителни дружества се сблъскаха за първи път с влиянието на глобални финансови фактори, които предизвикаха значими негативни тенденции на външните и вътрешните капиталови пазари, а те са от изключително важно значение за ефективната дейност на капиталовите пенсионни схеми.

Реалистично към ситуацията и резултатите

Практически още от есента на 2007 г., когато се почувстваха първите „леки трусове“ на българската фондова борса и първите „повеи“ на надигщата се финансова криза, пенсионноосигурителните дружества започнаха да предприемат действия за реализирането на по-дефанзивни инвестиционни стратегии и инвестиционни политики, които бяха насочени към снижаване последиците от финансовата криза и за тази цел поставиха като приоритет сигурността на инвестициите, разбира се, без това да значи пренеб-

регване на доходността от тях.

За първи път от своето създаване в една календарна година (2008) стойността на нетните активи на дяловете на осигурените лица в пенсионните фондове бяха понижени и то в значителните граници от 23 до 29%. Успоредно с това, докато средно претеглената доходност за пенсионните фондове за периода 30.12.2005–28.12.2007 г. е била в рамките от +12,06 до +12,84%, то за периода 29.12.2006–30.12.2008 г. тази доходност е вече отрицателна в диапазона от –4,06 до –7,91%. Тези резултати обаче не трябва да се абсолютизират, а трябва да се има предвид техният моментен характер. Последните резултати на пенсионните фондове потвърждават такъв извод. Не може да не предизвиква определен оптимизъм фактът, че към края на март 2009 г. се наблюдава намаляване на спада на доходността за пенсионните фондове. Ако този спад за последното тримесечие на 2008 г. е бил средно –7,04% (изчислен на база двегодишен период), то спадът на доходността за първото тримесечие на 2009 г. е вече средно –2,57%. Тези резултати се дължат именно на осъществяваната и в момента от пенсионноосигурителните дружества по-дефанзивна инвестиционна стратегия, която се основава на реструктуриране на инвестиционните инструменти, в което се открояват преди всичко увеличаване на инвестициите в местни и чуждестранни инструменти с фиксирана доходност и намаляване инвестициите в акции.

Нагледна представа и потвърждение за променената структура на инвестиционния портфейл на пенсионните фондове дава по-долу поместената таблица. От нея се вижда рязкото повишаване на ин-

вестициите в дългови ценни книжа издадени или гарантирани от държавата, в корпоративни облигации,

в банкови депозити и обратно рязкото намаляване на инвестициите в акции, дялове и права.

Инвестиционен портфейл на пенсионните фондове към 31.12.2007 г. и към 31.12.2008 г.

№	Инвестиционни инструменти	Универсални ПФ		Професионални ПФ		Доброволни ПФ	
		2007 (%)	2008 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2007 (%)	2008 (%)
I.	Инвестиции общо, в т.ч.	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1.	Дългови ценни книжа, издадени или гарантирани от държавата	18,48	34,42	18,41	29,79	9,94	24,13
2.	Корпоративни облигации	13,29	21,91	13,32	21,52	9,11	21,84
3.	Ипотечни облигации	2,92	3,12	3,63	3,56	4,00	3,81
4.	Общински облигации	0,14	1,05	0,29	1,29	0,19	0,57
5.	Акции, права и дялове	28,25	14,52	31,07	18,68	32,11	22,14
6.	Банкови депозити	16,24	23,19	14,70	22,42	17,30	16,98
7.	Инвестиционни имоти	2,20	1,79	2,58	2,74	6,47	10,53
8.	Инвестиции в чужбина*	18,47	*	15,99	*	20,88	*

* За 2008 г. инвестициите в чужбина са включени съобразно техния вид в т.т. 1-7.

Източник: Комисия за финансов надзор

Посочването на последните данни не трябва да се разбира като опит за омаловажаване сериозността на финансовата криза, а като основание за наличието и търсенето на възможности за преодоляване на последствията от тази криза. Като такава възможност към решителното реструктуриране на инвестиционните портфейли трябва да прибавим широкия обхват и диверсификация на инвестиционния портфейл на българските пенсионни фондове по отношение на инструменти, емитенти, държави, валути, което от своя страна допринася за намаляване на риска в случаите на финансова нестабилност и криза, каквато се наблюдава сега.

Друг фактор и възможност за преодоляване на неблагоприятните последствия от финансовата криза за България е, че инвестициите на пенсионните фондове се извършват при висока сигурност, прозрачност и силен регулаторен контрол, в рамките на определени от закона изисквания за: видовете инвестиционни инструменти и активи, в които може да се инвестира; лимити за инвестиране в отделните инструменти и т.н. Надзорът и контролът върху дейността на пенсионните фондове е насочен приоритетно към възможно най-висока сигурност и доходност в интерес на осигурените лица. Трябва да се знае, че България е една от малкото страни, в която пенсионните фондове извършват ежедневна оценка на своите активи, че регулаторният

орган в лицето на Комисията за финансов надзор ежедневно получава информация за купените или продадените инвестиционни инструменти, както и точно и подробно описание на инвестиционния портфейл на всеки от фондовете.

Разбира се, трябва да признаем, че общите резултати за доходността безпокоят не само пенсионните фондове и техния мениджмънт, но и предизвикват основателно безпокойство и многото въпроси от страна на осигурените лица. Нещо повече – намаляването на стойността на дяловете по личните партии на осигурените предизвикват от тях действия, които не са много обосновани и не са в тяхна полза. Като такива трябва да се оцени предприетото от макар и малко на брой осигурени лица изтегляне на техните лични средства, натрупани в доброволните пенсионни фондове. Споменаването на доброволните фондове е необходимо, защото, съгласно закона, само от тях тези средства могат да бъдат изтегляни преди пенсиониране.

Адекватност на оценките и действията

Още веднъж трябва да се подчертае, че на посочените по-горе отрицателни доходности през последните периоди не може и не трябва да се гледа като на резултати, определящи някакви трайни тенденции. За да се очертаят и обосноват достатъчно трайни тенденции и показатели за доходността

за пенсионните фондове, тя задължително трябва да се отчита в по-дългосрочен план, което в пълна сила важи и за оценката на последствията от сегашната финансова криза. В този смисъл заслужават специално внимание следните по-дългосрочни резултати: за периода от началото на своето функциониране по данни на Комисията за финансов надзор средно аритметичната доходност за универсалните пенсионни фондове е 5,56%, за професионалните фондове за същия период тази доходност е 5,30%. От своя страна за периода от 1.01.2004 до 31.12.2008 г. средната доходност за доброволните фондове, макар и по-ниско, има също положителен знак и тя възлиза на 3,43%. Всичко това показва, че в по-дългосрочен план резултатите от дейността на пенсионните фондове са положителни и постигнатото в предходните години все още покрива спадовете в доходността, причинени от настоящата финансова криза.

Разглеждането на инвестиционните резултати на пенсионните фондове в по-кратки срокове не само не е показателно, но нещо повече, то води до изкривено разбиране на тази доходност. Като резултат такова интерпретиране на доходността може да доведе до прибързани решения от страна на осигурените лица и осигурителите, които могат да имат значим негативен резултат и то с дългосрочни за тях последствия. Такова решение е например изтеглянето на средствата от пенсионните фондове преди пенсиониране, а така също и спирането на осигурителните вноски.

Сегашната отрицателна доходност на пенсионните фондове е резултат на моментното обстоятелство, че инвестиционните инструменти в портфейлите на фондовете в момента имат по-ниски пазарни стойности от тези при тяхното закупуване и се оценяват по тях. Наложително е да се разбере, че временно по-ниските стойности на активите не означават реална загуба за фондовете, респективно за осигурените в тях лица. Такива реални загуби сега фондовете не търпят, защото не продават и няма необходимост да продават притежаваните от тях активи по сега действащите ниски пазарни цени, а и защото, ако това бъде правено, това ще води до реални загуби за фондовете. По същия начин за осигуреното лице загубата ще стане факт, ако то изтегли своите средства, т.е. своите лични пенсионни активи сега, защото тези негови активи ще бъдат оценени и „осребрени“ по същите тези ниски пазарни цени. Обратното! Ако тези активи се запазят от фондовете или от отделните осигурени лица, независимо от тяхната моментна ниска стой-

ност, и те са налични при едно бъдещо повишаване на пазарните оценки, тогава резултатът ще бъде друг. „Виртуалните счетоводни“ загуби ще могат да бъдат покрити и дори могат да повишат своята стойност, защото те ще бъдат оценявани по нови по-високи пазарни цени на притежаваните инвестиционни инструменти.

Ситуацията изисква бързи промени и нови решения

Проявяващите се неблагоприятни последствия от финансовата криза изискват нови решения, които трябва да се основават на съответни промени в законодателството, като най-актуалните от тях са следните:

- **Адекватност на инвестиционните регулации и инвестиционните възможности на пенсионните фондове за условията на финансовата криза.** Действащият в момента регулаторен режим заслужава добра оценка за досегашните условия на капиталовите пазари, но сега в условията на финансова криза се нуждае от промяна, за да не възпрепятства реализацията на новите инвестиционни стратегии на пенсионноосигурителните дружества, за които стана дума по-горе. Пазарът е много динамичен и непредвидим, фондовете натрупаха значителни активи и регулаторната рамка не трябва да блокира, а да засили тяхната инвестиционна активност и мобилност. Нужна е по-гъвкава законова рамка, която да може да се адаптира своевременно към динамиката на пазара. Заедно с това законът трябва да разшири кръга на допустимите финансови инструменти за фондовете за допълнително пенсионно осигуряване с акции, предлагани при условията за първично публично предлагане.

Едни от най-важните и изключително актуални изменения и допълнения на Кодекса за социално осигуряване трябва да бъдат насочени към разширяване възможностите на пенсионните фондове за инвестиции и по конкретно в **инфраструктурни проекти**. С предприемането на такива промени ще бъде даден адекватен отговор на потребността и изискването в условията на финансова криза да се увеличават инвестициите на пенсионните фондове в по-нискорискови ценни книжа и по-специално в корпоративни облигации с фиксирана доходност. Това ще доведе до реализация на типичния двойк ефект от инвестициите на пенсионните фондове в инфраструктурните проекти. От една страна, икономическият ефект – запазване и увеличаване на работните места, осъществяване на важни ре-

гионални и национални проекти чрез оптимално използване на финансовия ресурс на пенсионните фондове, от друга страна, социалният ефект – като се има предвид, че реализираната доходност от тези инвестиции изцяло се разпределя и натрупва по индивидуалните партии на осигурените лица, което в крайна сметка означава по-високи пенсионни доходи.

- **Прилагане на системата на мултифондовете в дейността по допълнителното пенсионно осигуряване е другата необходима стъпка в правилната посока.** Българската пенсионна система е готова за стартирането на „мултифондовете”. Нужният за целта законопроект за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване вече е подготвен и предстои неговото внасяне за приемане от Народното събрание. Както показва повече от двегодишната работа по проучването на съществуващия международен опит и по подготовката на българското законодателство, няма универсално решение за въвеждане на мултифондовете, но има възможност за вариантно използване на най-добрите международни практики, като се отчитат специфичните национални условия и съществуващата пенсионна система.

Не подлежи на съмнение изводът, че мултифондовете са необходим елемент за по-нататъшното развитие на съвременните капиталовопокривни пенсионни системи и този извод важи напълно за фондовете от втория и третия стълб на пенсионната система на България. Както се изразяват някои изтъкнати международни експерти – мултифондовете са вдъхновение за капиталовите пенсионни системи. Те оказват положително влияние и върху стабилизацията и задълбочаването на местния капиталов пазар, активизират в голяма степен и конкуренцията между пенсионните фондове, като освен доходността, се добавя ново измерение на конкуренцията – качеството на услугите и размерът на таксите, които се предоставят и съответно събират от тези фондове.

Основополагащата идея на новото законодателство в тази посока е първоначално мултифондовете да се въведат в доброволното пенсионно осигуряване (III стълб), а след доказване на тяхната целесъобразност и ефективност след една-две години апробация тази система да се приложи и за фондовете за задължително допълнително пенсионно осигуряване (II стълб). Следвайки приетата стратегия, на първия етап ще се формират мултифондове, основани на три инвестиционни портфейла – агресивен, балансиран и консервативен, в зависимост от

частта на средствата, инвестирани в инструменти с променлив доход.

Едно от най-големите ценностни качества на мултифондовете е, че те разкриват широки възможности на осигурените лица да избират не само свой пенсионен фонд, но и типа на инвестиционния портфейл, в който конкретно да бъдат инвестирани техните средства, т.е. осигуреното лице ще участва пряко в инвестиционния процес. Осигурените лица ще могат да избират оптималния за тях инвестиционен портфейл в зависимост от своята лична преценка и предпочитания за обвързване на съотношението риск–доходност и поставянето на това съотношение в зависимост от жизнения хоризонт до пенсиониране. Много важно е, че възможността за избор на инвестиционен портфейл е динамична и променлива. Всяко осигурено лице ще може да променя своя инвестиционен избор и по своя воля да прехвърля всички свои средства или част от тях от един в друг инвестиционен портфейл. Нещо повече – законът дава и правото на осигурените лица да разпределят натрупаните в своите индивидуални партии средства в няколко инвестиционни портфейла.

Предвид горното трябва да се знае, че при функционирането на системата на мултифондовете значително нараства степента на ангажираност и отговорност на осигуреното лице за условията, при които то ще се пенсионира, необходимостта от добра финансова и пенсионна грамотност и тази грамотност представлява едно от най-съществените предизвикателства пред прилагането на мултифондовете. От тази гледна точка тези фондове трябва да бъдат въведени заедно с реализирането на адекватна образователна и разяснителна кампания както за осигурените лица, така и за техните осигурители.

Оптимизъм в очакванията и прогнозите

Естествено е, че за пенсионните фондове настоящата година ще носи отпечатъка и последствията от глобалната финансова криза, което ще определя и основните им краткосрочни цели и задачи. Първо, да преодолеят спада на доходността; второ, да възстановят загубеното през предходната година, а след това още към средата на 2010 г. да бъдат надминати вече постиганите нива на активите (към края на 2008 г. – общо 2 299 154 хил. лв.) на пенсионните фондове и на доходността от инвестициите им. Що се отнася до броя на осигурените лица, който към края на 2008 г. възлиза на 3 643 749, може да се очаква, че през 2009 г. за задължителните фондове ще бъде постигнато макар и минимално

спрямо предишните години увеличение, а за доброволните пенсионни фондове е много вероятно броят на осигурените лица да се запази в рамките на досегашната им численост.

Кризата както е дошла, така ще отmine и в това няма съмнение, но важна е нейната продължителност. Може с категоричност да се прогнозира, че при благоприятните промени и развитие на капиталовите пазари и при отшумяване на финансовата криза, пенсионните фондове, в сравнение с много други финансови институции и субекти, най-бързо ще възстановят своите загуби. Основания за такава прогноза дава предприетото глобално сътрудничество за преодоляване на кризата, което несъмнено ще обърне нещата към стабилност и положителен ход на капиталовите пазари, а това е от изключителна важност за дейността на пенсионните фондове. От друга страна, основание за такава оптимистична прогноза дават очакванията за предстоящото въвеждане на новости (мултифондовете, система за надзор върху риска и „риск базиран надзор”, новия регламент за инвестиции и др.) в капиталовата част на българската пенсионна система, както и конкретните действия на българските пенсионно-осигурителни дружества, които, както посочихме, включват реализирането на адекватни инвестиционни стратегии и политики.

В крайна сметка, независимо от трусовете в пенсионната система, породени от международната финансова криза, може с категоричност да се направи изводът, че капиталовите допълнителни пенсионни фондове нямат алтернатива в сферата

на съвременното пенсионно осигуряване. Само наличието на такава допълнително към държавната система осигуряване може да осигури достигането на съвременни равнища (70–80%) на коефициента на заместване, който изразява съотношението на пенсионни доходи на осигурените лица спрямо трудовите доходи, получавани преди пенсионирането. Временните по своя характер последствия от финансовата криза не могат и не трябва да бъдат причина за отказ от утвърдените вече философия и основни принципи на пенсионния модел на страната, както и отказ или недоверие на осигурените лица към допълнителното пенсионно осигуряване. Макар и кратка, историята на допълнителното пенсионно осигуряване в България показва, че пенсионните фондове вече са преминавали през периоди на възход и спадове. Трябва да си припомним, че пенсионните фондове, за разлика от много други финансови институции, преодоляха успешно икономическата криза в България през 1997 и 1998 г., както и други по-малко негативни събития през изминалите години. Това допълнително дава основание да се очаква, че и сега пенсионните фондове ще се справят с настоящата трудна ситуация и в дългосрочен план ще осигурят на осигурените в тях лица добра доходност от техните вложения. На допълнителното пенсионно осигуряване не трябва да се гледа като на обикновена форма за спестяване, а като на инвестиция за бъдещето, чрез която могат да бъдат осигурени по-високи доходи на осигурените лица след пенсиониране.

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОПА

РЕГЛАМЕНТ НА СЪВЕТА (ЕИО) № 574/72

(продължение от бр. 1/2009 г.)

ГЛАВА 8. ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА ДЕЦА НА ИЗД-РЪЖКА НА ПЕНСИОНЕРИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА СИРАЦИ

Прилагане на разпоредбите на членове 77, 78 и 79 от регламента

Чл. 90.

1. За да получава обезщетения съгласно разпоредбите на чл. 77 или 78 от регламента, заявителят подава заявление до институцията по мястото на пребиваване си съобразно реда, определен от прилаганото от тази институция законодателство.

2. Въпреки това, ако заявителят не пребивава постоянно на територията на държавата-членка, в която се намира компетентната институция, той може да подаде заявлението си или пред компетентната институция, или пред институцията по мястото на пребиваване си, която след това препраща заявлението до компетентната институция, като посочва датата на подаване на въпросното заявление. Тази дата се счита за дата на подаване на заявлението пред компетентната институция.

3. Ако компетентната институция, посочена в параграф 2, установи, че не е налице право на обезщетения съгласно прилаганото от нея законодателство, тя незабавно изпраща заявлението, заедно с всички необходими документи и информация, до институцията на държавата-членка, на чието законодателство наетото или самостоятелно заетото лице най-дълго е било подчинено.

При необходимост, въпросът може при същите условия да се върне обратно за разглеждане от институцията на държавата-членка, съгласно чието законодателство съответното лице има най-кратки завършени осигурителни периоди или периоди на пребиваване.

4. При необходимост, административната комисия определя всички необходими допълнителни процедури за подаването на заявления за обезщетения.

Чл. 91.

1. Изплащането на дължимите обезщетения съгласно разпоредбите на чл. 77 или 78 от регламента се извършва в съответствие с разпоредбите на членове 53 до 58 от регламента за прилагане.

2. При необходимост, компетентните органи на държавите-членки определят компетентната институция за изплащането на дължимите обезщетения съгласно разпоредбите на чл. 77 или 78 от регламента.

Чл. 92.

Всяко лице, на което се изплащат обезщетения съгласно разпоредбите на чл. 77 или 78 от регламента за деца на пенсионери или за сираци, информира институцията, която отговаря за изплащането на такива обезщетения:

- за всяка промяна в положението на децата или сираците, която има вероятност да измени правото на обезщетения,
- за всяка промяна в броя на децата или сираците, за които се дължат обезщетения,
- за всяка промяна на постоянното пребиваване на децата или сираците,
- за всяко упражняване на професионална или търговска дейност, което дава право на семейни обезщетения или семейни помощи за въпросните деца или сираци.

ДЯЛ V. ФИНАНСОВИ РАЗПОРЕДБИ

Чл. 93. Възстановяване на осигурителни обезщетения за болест и майчинство, различни от предвидените в чл. 94 и 95 от регламента за прилагане

1. Действителният размер на обезщетенията в натура, предоставени съгласно разпоредбите на чл. 19, параграфи 1 и 2 от регламента на наети или самостоятелно заети лица и на членовете на техните семейства, които пребивават на територията на

една и съща държава-членка, и на обезщетенията в натура, предоставени съгласно разпоредбите на чл. 21, параграф 2, членове 22, 25, параграфи 1, 3 и 4, членове 26, 29, параграф 1 или чл. 31 от регламента, се възстановява от компетентната институция на институцията, която е предоставила посочените обезщетения съгласно данните в счетоводните сметки на тази институция.

2. В случаите, посочени в алинея втора на чл. 21, параграф 2, алинея втора на чл. 22, параграф 3, чл. 29, параграф 1 и чл. 31 от регламента, и с цел прилагане на разпоредбите на параграф 1, институцията по мястото на пребиваване на членовете на семейството или на пенсионера, в зависимост от случая, се счита за компетентна институция.

3. Ако в счетоводните сметки на институцията, която е предоставила обезщетенията по параграф 1 не е посочен действителният размер на тези обезщетения и няма сключено споразумение съгласно разпоредбите на параграф 6, подлежащата на възстановяване сума се определя на основата на еднократно плащане, което се изчислява въз основа на цялата подходяща справочна информация, получена от наличните данни. Административната комисия оценява основите, които следва да се използват за изчисляването на еднократните плащания и взема решение за техния размер.

4. За целите на възстановяването на суми, не могат да се вземат под внимание ставки, които са по-високи от приложимите ставки за обезщетенията в натура, предоставяни от институцията, която е предоставила обезщетенията по параграф 1 на наети или самостоятелно заети лица, които са подчинени на прилаганото законодателство.

5. Разпоредбите на параграфи 1 и 2 се прилагат по аналогия за възстановяването на парични обезщетения, изплатени в съответствие с разпоредбите на второто изречение на чл. 18, параграф 8 от регламента за прилагане.

6. Две или повече държави-членки, или компетентните органи на тези държави-членки, могат, след като са получили становището на административната комисия, да договарят други методи за оценка на подлежащите на възстановяване суми, по-специално на основата на еднократни плащания.

Чл. 94. Възстановяване на обезщетения в натура, предоставени от осигуряване за болест и майчинство на членовете на семейството на наето или самостоятелно заето лице, които не пребивават в същата държава-членка, в която пребивава въпросното наето или самостоятелно заето лице

1. Сумата на обезщетенията в натура, предоставени съгласно разпоредбите на чл. 19, параграф 2 от регламента на членовете на семейството на наето или самостоятелно заето лице, които не пребивават в същата държава-членка, в която пребивава съответното лице, се възстановява от компетентните институции на институциите, които са предоставили въпросните обезщетения, на основата на еднократно плащане за всяка календарна година, което е възможно най-близко по размер до действително направените разходи.

2. Размерът на еднократното плащане се определя чрез умножаване на средните годишни разходи за семейство по средния годишен брой на семействата, които следва да бъдат взети предвид и чрез намаляване на получения резултат с 20%.

3. Необходимите коефициенти за изчисляване на посоченото еднократно плащане се определят, както следва:

а) за всяка държава-членка, средните годишни разходи за семейство се получават чрез разделяне на годишните разходи за всички предоставени непарични обезщетения от институциите на съответната държава-членка на всички членове на семействата на наети или самостоятелно заети лица, които са подчинени на законодателството на въпросната държава-членка по схемите за социална сигурност, които следва да бъдат взети предвид, на средния годишен брой на тези наети или самостоятелно заети лица, заедно с членовете на техните семейства; схемите за социална сигурност, които следва да бъдат взети предвид за целта, са посочени в Приложение 9 към регламента за прилагане;

б) при взаимоотношения между институциите на две държави-членки, средният годишен брой на семействата, които следва да бъдат взети предвид, е равен на средния годишен брой на наетите или самостоятелно заетите лица, които са подчинени на законодателството на една от тези държави-членки, и чиито членове на семейства имат право на обезщетения в натура, които следва да се предоставят от институция на другата държава-членка.

4. Броят на семействата, които следва да бъдат взети предвид в съответствие с разпоредбите на параграф 3, буква "б", се определя по списък, който се води за целта от институцията по мястото на пребиваване въз основа на предоставени от компетентната институция документални доказателства за правата на съответните лица. В случай на спор, съответните институции представят съображенията си на Одиторския съвет, предвиден в чл. 101, параграф 3 от регламента за прилагане.

5. Административната комисия определя методите и реда за определяне на посочените в параграфи 3 и 4 коефициенти за изчисляване.

6. Две или повече държави-членки, или компетентните органи на тези държави-членки, могат, след като са получили становището на административната комисия, да договорят други методи за оценка на подлежащите на възстановяване суми.

Чл. 95.¹ Възстановяване на обезщетения в натура, предоставени от осигуряване за болест и майчинство на пенсионери и членове на техните семейства, които не пребивават в държава-членка, съгласно чистото законодателство получават пенсия и имат право на обезщетения

1. Сумата на обезщетенията в натура, предоставени съгласно разпоредбите на чл. 28, параграф 1 и чл. 28а от регламента, се възстановява от компетентните институции на институциите, които са предоставили въпросните обезщетения, на основата на еднократно плащане, което е възможно най-близко по размер до действително направените разходи.

2. Размерът на еднократното плащане се определя чрез умножаване на средните годишни разходи за пенсионер по средния годишен брой на пенсионерите, които следва да бъдат взети предвид, и чрез намаляване на получения резултат с 20%.

3. Необходимите коефициенти за изчисляване на посоченото еднократно плащане се определят, както следва:

а) за всяка държава-членка, средните годишни разходи за пенсионер се получават чрез разделяне на годишните разходи за всички предоставени обезщетения в натура от институциите на съответната държава-членка на всички пенсионери, чиито пенсии са дължими съгласно законодателството на въпросната държава-членка по схемите за социална сигурност, които следва да бъдат взети предвид, и на членовете на техните семейства, на средния годишен брой на пенсионерите; схемите за социална сигурност, които следва да бъдат взети предвид за целта, са посочени в Приложение 9;

б) при взаимоотношения между институциите на две държави-членки, средният годишен брой на пенсионерите, които следва да бъдат взети предвид, е равен на средния годишен брой на пенсионерите, посочени в чл. 28, параграф 2 от регламента, които докато пребивават на територията на една от държавите-членки, имат право на обезщетения в натура за сметка на институцията на другата държава-членка.

4. Броят на пенсионерите, които следва да бъдат взети предвид в съответствие с разпоредбите на параграф 3, буква "б", се определя по списък, който се води за целта от институцията по мястото на пребиваване въз основа на предоставени от компетентната институция документални доказателства за правата на съответните лица. В случай на спор, съответните институции представят съображенията си на Одиторския съвет, предвиден в член 101, параграф 3 от регламента за прилагане.

5. Административната комисия определя методите и реда за определяне на посочените в параграфи 3 и 4 коефициенти за изчисляване.

6. Две или повече държави-членки или компетентните органи на тези държави-членки, могат, след като са получили становището на административната комисия, да договорят други методи за оценка на подлежащите на възстановяване суми.

Прилагане на разпоредбите на чл. 63, параграф 2 от регламента

Чл. 96. Възстановяване на обезщетения в натура, предоставени по осигурителни схеми за трудови злополуки и професионални болести от институцията на една държава-членка от името на институцията на друга държава-членка

С оглед прилагане на разпоредбите на чл. 63, параграф 2 от регламента, разпоредбите на чл. 93 от регламента за прилагане се прилагат по аналогия.

Прилагане на разпоредбите на чл. 70, параграф 2 от регламента

Чл. 97. Възстановяване на изплатени обезщетения за безработица на безработни лица, които отиват в друга държава, за да търсят там работа

1. Сумата на изплатените обезщетения съгласно разпоредбите на чл. 69 от регламента се възстановяват от компетентната институция на институцията, която е изплатила въпросните обезщетения, в съответствие с данните в счетоводните сметки на последната институция.

2. Две или повече държави-членки, или компетентните органи на тези държави, могат:

– след като са получили становището на административната комисия, да договорят други методи за определяне на подлежащите на възстановяване суми, по-специално еднократни плащания, или други методи за плащане, или

– да премахнат всички възстановявания на разходи между институциите.

Чл. 98 (8).

.....

Общи разпоредби за възстановяването на разходи

Чл. 99. Административни разходи

Две или повече държави-членки, или компетентните органи на тези държави-членки, могат, в съответствие с разпоредбите на третото изречение на чл. 84, параграф 2 от регламента, да се договорят за увеличаване на размера на обезщетенията, посочени в членове 93 до 98 от регламента за прилагане, с конкретен процент с оглед отчитане на административните разходи. Този процент може да е различен, в зависимост от съответните обезщетения.

Чл. 100. Забавени искания

1. При уреждането на сметки между институциите на държавите-членки, институцията, която отговаря за плащанията може да оставя без уважение исканията за възстановяване на разходи за предоставени обезщетения през календарна година, която е три години или повече преди датата на предявяване на тези икове, независимо дали същите са предявени от орган за връзка или от институцията, която отговаря за плащанията в компетентната държава.

2. За искания във връзка с възстановяването на разходи под формата на еднократни плащания, тригодишният срок тече от датата на публикуване в *“Официален вестник” на Европейските общности* на средните годишни разходи за обезщетения в натура, определени в съответствие с разпоредбите на чл. 94 и 95 от регламента за прилагане.

Чл. 101 (8). Справка за искания

1. Съгласно разпоредбите на членове 36, 63 и 70 от регламента, административната комисия изготвя справка за исканията за всяка календарна година.

2. Административната комисия може да предвиди подходящи проверки за проучването на необходимите статистически и счетоводни данни за изготвянето на предвидената в параграф 1 справка за искания, по-специално, за да гарантира съответ-

ствието им с правилата, определени в настоящия дял.

3. Административната комисия взема решението по настоящия член относно доклада на Одиторския съвет, който го представя заедно със становище, като посочва мотивите, на които се основава това становище. Административната комисия определя методите на работа и състава на Одиторския съвет.

Чл. 102 (8). Функции на Одиторския съвет – Процедура за възстановяване на парични средства

1. Одиторският съвет:

а) събира необходимите данни и организира необходимите изчисления за прилагането на разпоредбите на настоящия дял;

б) представя на административната комисия периодични отчети за резултатите от прилагането на регламентите, по-конкретно от гледна точка на финансовия аспект;

в) отправя всякакви полезни предложения до административната комисия във връзка с разпоредбите на алинеи “а” и “б”;

г) представя на административната комисия предложения по изпратените до него съображения в съответствие с разпоредбите на чл. 94, параграф 4 и чл. 95, параграф 4 от регламента за прилагане;

д) представя пред административната комисия предложения във връзка с прилагането на разпоредбите на чл. 101 от регламента за прилагане;

е) извършва цялата работа, проучвания или задачи по въпроси, за които е сезиран от административната комисия.

2. Възстановяването на суми, предвидено в членове 36, 63 и 70 от регламента, се извършва от всички компетентни институции на дадена държава-членка в полза на институциите кредитори на друга държава-членка с посредничеството на органите, които са определени от компетентните органи на държавите-членки. Органите, чрез които е извършено възстановяване на парични средства, уведомяват административната комисия за възстановените суми в сроковете и съобразно реда, определен от посочената комисия.

3. Когато подлежащите на възстановяване суми се определят въз основа на действителния размер на предоставените обезщетения според данните в счетоводните сметки на институциите, възстановяването за всяка календарно полугодие се извършва през следващото календарно полугодие.

4. Когато подлежащите на възстановяване суми се определят на основата на еднократно плащане, възстановяването се извършва за всяка календарна година; в такъв случай институциите извършват авансови плащания към институциите кредитори на първо число от всяко календарно полугодие в съответствие с процедурата, определена от административната комисия.

5. Компетентните органи на две или повече държави-членки могат да се договарят за други срокове за възстановяването на суми или за други процедури за извършване на авансовите плащания.

Чл. 103. Съставяне на статистически и счетоводни данни

Компетентните органи на държавите-членки предприемат всички необходими мерки за прилагането на разпоредбите на настоящия дял, по-специално на онези от тях, които изискват съставянето на статистически или счетоводни данни.

Чл. 104 (8). Вписване в Приложение 5 на споразумения за възстановяване на парични средства между държави-членки или между компетентните органи на държавите-членки

1. Разпоредби, които са сходни на разпоредбите на чл. 36, параграф 3, чл. 63, параграф 3 и чл. 70, параграф 3 от регламента, и чл. 93, параграф 6, чл. 94, параграф 6 и чл. 95, параграф 6 от регламента за прилагане и които са действащи в деня преди влизането в сила на регламента, продължават да се прилагат при условие, че са включени в Приложение 5 към регламента за прилагане.

2. Разпоредби, които са сходни на разпоредбите, посочени в параграф 1, и които с оглед на взаимоотношенията между две или повече държави-членки ще се прилагат слез влизането в сила на регламента, се вписват в Приложение 5 към регламента за прилагане. Същото важи за договорените разпоредби съгласно чл. 97, параграф 2 от регламента за прилагане.

Разходи за административни проверки и медицински прегледи

Чл. 105.

1. Извършените разходи за административни проверки и медицински прегледи, наблюдения, лекарски прегледи и проверки от всякакво естество,

необходими за отпускането, предоставянето или преразглеждането на обезщетения, се възстановяват от институцията, от чието име са извършени на институцията, която е отговаряла за тях, въз основа на прилаганите такси от последно споменатата институция.

2. Въпреки това, две или повече държави-членки, или компетентните органи на тези държави-членки, могат да се договарят за други методи за възстановяване на парични средства, по-специално под формата на еднократни плащания, или могат да премахват всички изисквания за възстановяване на разходи между институциите.

Такива споразумения се вписват в Приложение 5 към регламента за прилагане. Действащите споразумения в деня преди влизането в сила на регламента продължават да се прилагат при условие, че са включени в споменатото приложение.

Общи разпоредби за изплащането на парични обезщетения

Чл. 106.

Компетентните органи на всяка държава-членка уведомяват административната комисия, в допустимите срокове и съобразно реда, определен от комисията, за размера на изплатените парични обезщетения от институциите, попадащи под тяхна юрисдикция, на получатели, които престояват или пребивават на територията на която и да е друга държава-членка.

Чл. 107 (9) (11) (12) (14). Конвертиране на валути

1. По смисъла на следните разпоредби:

а) регламент: чл. 12, параграфи 2, 3 и 4, чл. 14г, параграф 1, чл. 19, параграф 1, буква "б", последно изречение, чл. 22, параграф 1, (ii), последно изречение, чл. 25, параграф 1, буква "б", предпоследно изречение, чл. 41, параграф 1, букви "в" и "г", чл. 46, параграф 4, чл. 46а, параграф 3, чл. 50, чл. 52, буква "б", последно изречение, чл. 55, параграф 1, (ii), последно изречение, чл. 70, параграф 1, алинея първа, чл. 71, параграф 1, буква "а", (ii) и буква "б", (ii), предпоследно изречение;

б) регламент за прилагане: чл. 34, параграфи 1, 4 и 5;

обменният курс за конвертиране в национална валута на суми, деноминирани в друга национална валута, е изчисленият от Комисията курс на осно-

вата на месечната средно аритметична стойност през определения в параграф 2 референтен период на обменните курсове на тези валути, които ѝ се съобщават за прилагането на Европейската парична система.

2. Референтният период е:

- януари за приложими обменни курсове от 1 април следващата година,
- април за приложими обменни курсове от 1 юли следващата година,
- юли за приложими обменни курсове от 1 октомври следващата година,
- октомври за приложими обменни курсове от 1 януари следващата година.

3. Обменните курсове, които следва да се използват за целите на параграф 1, са същевременно съобщените на комисията курсове от централната

банка за изчисляването на паричната единица екю в рамките на Европейската парична система.

4. Датата, която следва да се взема предвид за определяне на обменните курсове, които ще се прилагат в случаите по параграф 1, се определя от административната комисия по предложение на Одиторския съвет.

5. Обменните курсове, които ще се прилагат в случаите по параграф 1, се публикуват в *“Официален вестник” на Европейските общности* през предпоследния месец преди месеца, от чието първо число те трябва да се прилагат.

6. В случаите, които не са предвидени в параграф 1, конвертирането се извършва по официалния обменен курс в деня на плащането както по отношение на изплащането, така и по отношение на възстановяването на разходи за обезщетения.

*Продължава в следващия брой.

НОВИНИ

Още едно признание за експертния потенциал на НОИ

С решение на Комисията на Европейския съюз г-жа Христина Митрева, главен актьор на НОИ и главен директор на Главна дирекция “Анализи, планиране и прогнози”, е определена за член на Европейския статистически консултативен комитет (ЕСКК). Назначението на г-жа Митрева е признание за личните ѝ качества и за високия професионализъм при упражняване на

сложната професия на актьора. То е и акт на признаване ролята на НОИ в процеса на прилагане изискванията на европейската статистика и европейските социални индикатори.

ЕСКК е орган на Европейската комисия, чиято основна функция е да представлява интересите на потребителите на статистическа информация при определянето

на приоритетите и статистическите програми на Европейския съюз. ЕСКК има 24 членове, от които 11 се номинират директно от европейските институции и организации. Главният директор на Евростат също получава автоматично членство, но без право на глас. Останалите 12 представители се номинират от Европейската комисия по предложение на страните-членки.

ПЕНСИОННИТЕ ПРАВА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ В ИНСТИТУЦИИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ

Пенка Танева – началник-сектор “Статистика и планиране на пенсиите” в отдел “Анализ и планиране на бюджета” към ГД “Анализ, планиране и прогнозиране”

Гергана Пеева – главен експерт в сектора

Социалното осигуряване на служителите в институциите на Европейския съюз е нормативно уреден в **Правилника за длъжностните лица на Европейските общности**, който е в сила от 1968 г., но е претърпял множество изменения и допълнения, като последната версия е в сила от 1.05.2004 г. На всички служители се предоставя цялостна социална сигурност, в това число здравно осигуряване, пенсия за старост, инвалидна пенсия и наследствена пенсия. Пенсионноосигурителната схема на длъжностните лица на европейските институции обхваща служителите на 30 институции и агенции, сред които Европейската комисия, Европейският парламент, Съветът на Европа, Европейският съд и др.

Пенсионноосигурителната схема няма самостоятелен бюджет, но може да се разглежда като условен фонд, за който се спазва принципът на актюерския баланс. Тя е схема от типа “дефинирани обезщетения”, което означава, че размерът на пенсията се определя в зависимост от един или повече фактори като възраст, осигурителен стаж и доход. Плащанията, предвидени по схемата, се извършват от бюджета на Общностите, като държавите-членки съвместно гарантират изплащането на тези суми. Ролята на разплащателна агенция се изпълнява от Европейската комисия.

ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И АКТЮЕРСКИ БАЛАНС

За да придобият пенсионни права, служителите плащат задължителна осигурителна вноска, която от 1 юли 2008 г. е в размер 10,9% от основната им заплата. Личната вноска е предназначена да покрива една трета от общото финансиране на пенсионноосигурителната схема. Останалите две

трети се покриват от бюджета на Общностите. Вноските постъпват като приход в бюджета на Европейския съюз.

За да се гарантира балансът на пенсионноосигурителната схема, размерът на вноската се изчислява като една трета от съотношението между общия размер на разходите и общия размер на основните годишните заплати. Изчисленията се основават на определени параметри и актюерски предположения. Основните актюерски предположения са таблицата за смъртността, таблицата за инвалидността, допускания за ръста на заплатите, вероятността лицата да имат сключен брак към датата на пенсиониране, коефициентите за сираци и разведени съпрузи и т.н.

Промяна в размера на вноската се извършва по предложение на Комисията и след решение на Съвета на Европа, ако актюерската оценка на баланса покаже, че е налице разлика от поне 0,25 процентни пункта между прилагания размер и размера, необходим за поддържане на актюерския баланс. При това адаптиране новият размер на вноската не може да се различава от стария с повече от 1 процентен пункт.

Актюерските оценки се извършват от ЕВРОСТАТ на всеки 5 години, като се използва помощ от квалифициран независим експерт (Ernst & Young Actuaries-Conseils). Всяка година Комисията представя на Съвета актуализиран вариант на последната петгодишна актюерска оценка заедно с доклад, в който се определя процентът на вноската, необходим за поддържане на актюерския баланс на пенсионноосигурителната схема.

Принципът на актюерския баланс гарантира постигането на баланс в дългосрочен план, а не постигането на баланс всяка година. Това означава, че размерът на вноската се основава на плащанията,

които трябва да бъдат извършени в бъдеще, когато служителите, които плащат вноски, ще се пенсионират. Този размер не е свързан, нито е повлиян от настоящите бюджетни разходи за финансиране на пенсиите на пенсиониранияте служители.

Към 31 декември 2007 г. броят на вносителите в схемата е бил 47 596, което е с 2 643 участници повече от края на предходната година. Увеличението се обяснява основно с наемането на длъжностни лица от новите държави-членки България и Румъния.

Пенсионната схема на Европейската общност предоставя основно три вида пенсии – за старост, инвалидност (наричано обезщетение за инвалидност) и наследственост.

ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ

Длъжностните лица, които са на служба в европейските институции, придобиват право на пълна пенсия при навършване на 63-годишна възраст и наличие на 10 години осигурителен стаж. Ако при навършване на 63-годишна възраст, служебното правоотношение на лицето бъде прекратено без да е прослужило десетте години стаж, пенсията се изчислява в зависимост от броя на прослужените години.

Длъжностно лице, чието служебно правоотношение бъде прекратено преди навършване на пенсионна възраст и има най-малко 10 прослужени години в институциите на ЕО, може да поиска:

а) да бъде отложено плащането на пенсията му до навършване на 63 години или

б) пенсията му да бъде изплатена незабавно, при условие че има навършени най-малко 55 години. В този случай размерът на пенсията се намалява с 3,5% за всяка година, предшестваща годината, в която навършва 63 години.

При навършване на 63-годишна възраст лицето може да подаде заявление за пенсиониране. В противен случай длъжностното лице се пенсионира автоматично в последния ден на месеца, в който навърши 65 години. По изключение по негово искане и ако е в интерес на службата, може да работи до 67 години.

Размерът на пенсията се определя в процент от последната основна заплата, като за всяка година прослужено време се изплащат 1,9% от последната основна заплата. Лицата, които останат на служба след навършване на 63 години, имат право за всяка година осигурителен стаж след навършване на тази възраст, на увеличение на пенсията, равно на

2% (“Барселона стимул”) от основната заплата, при условие че общият размер не надвишава максималния размер.

Максималният размер на пенсията е 70% от последната основна заплата за последния клас, в който е било класирано длъжностното лице в продължение най-малко на една година. Максималният брой на годините осигурителен стаж, който може да бъде взет предвид за изчисляване на пенсията, е броят, необходим за достигане на максимална пенсия, т.е. 36,8 години.

Пенсията не може да бъде по-малка от 4% от жизнения минимум (стойността на жизнения минимум за изчисляване на плащанията съответства на основната заплата на длъжностното лице от първа стъпка в степен 1) за всяка година служба.

Пенсиите се актуализират ежегодно с ръста на заплатите на служителите в органите на ЕС. Съветът ежегодно преразглежда основните заплати на служителите на Общностите. В случай на съществена промяна в жизнения стандарт и като част от икономическата и социалната политика на Общностите, Съветът преценява какво да бъде годишното адаптиране на заплатите и пенсиите, с действие от 1 юли. Адаптирането е в еднакъв за всички процент.

ОБЕЗЩЕТИЕ ЗА ИНВАЛИДНОСТ

Лице, което бъде признато от Комисията по инвалидност за страдащо от трайна пълна неработоспособност, която възпрепятства изпълнението на служебните му задължения и по тази причина прекрати служебното си правоотношение с Общността, има право на обезщетение за инвалидност за срока на тази пълна неработоспособност. Размерът на обезщетението за инвалидност е в размер на 70% от последната основна заплата и не може да бъде по-малко от размера на жизнения минимум.

Върху обезщетенията за инвалидност се дължат осигурителни вноски за пенсия, изчислени въз основа на техния размер. Лицата, получаващи обезщетение за инвалидност, не могат да упражняват платена професионална дейност без разрешението на органа по назначаването му. Доходът от такава дейност, който заедно с обезщетението надхвърля последната брутна заплата, получавана от лицето, докато е било в активна заетост, се приспада от размера на обезщетението.

Ако лицето, получаващо обезщетение за инвалидност, не е навършило 63 години, Комисията по

инвалидност може периодично да прави преглед на здравословното му състояние, за да се увери, че то продължава да отговаря на изискванията за получаване на обезщетение. Ако лицето престане да отговаря на изискванията, то трябва да бъде възстановено на първата свободна длъжност, съответстваща на неговата категория и степен. Обезщетението за инвалидност се конвертира в пенсия за осигурителен стаж при навършване на нормалната възраст за пенсиониране.

Когато инвалидността е следствие от злополука, настъпила при или по повод изпълнението на служебните задължения или от професионално заболяване, размерът на обезщетението за инвалидност е не по-малко от 120% от размера на жизнения минимум. В този случай вноските към пенсионната схема се заплащат изцяло от институцията.

НАСЛЕДСТВЕНИ ПЕНСИИ

Преживелият съпруг на длъжностно лице или на бивш служител има право на наследствена пенсия, равна на 60% от пенсията за осигурителен стаж или обезщетението за инвалидност, които са били изплащани на починалия или биха му се полагали. Минималната наследствена пенсия на преживелия съпруг е равна на 35% от последната основна заплата на длъжностното лице, но при никакви обстоятелства не може да надвишава размера на пенсията за осигурителен стаж или обезщетението за инвалидност на умрелия. Правото на наследствена пенсия се погасява при сключване на следващ брак.

Всяко дете, което е било на издръжка на починалия, има право на пенсия за сираци. Размерът на пенсията за първия сирак е равна на 80% от наследствената пенсия, на която би имал право преживелия съпруг. Тя не може да бъде по-малко от жизнения минимум. За всяко следващо дете на издръжка пенсията се увеличава със сума, равна на двукратния размер на надбавката за дете на издръжка. Изчислената по този начин обща сума на пенсията и надбавката се разделя поравно между правоимащите сираци.

Към 31.12.2007 г. членовете на пенсионната схема са общо 63 086. От тях 47 596 са активни членове (плащащи вноски), 15 062 – пасивни членове (получаващи пенсии и обезщетения), а останалите 452 са лица с право на отложена пенсия, която ще получат при навършване на нормалната възраст за пенсиониране.

ТРАНСФЕР НА ПЕНСИОННИ ПРАВА

Всички лица на служба в институциите на Европейската общност придобиват (трупат) пенсионни права от деня на постъпването им в длъжност до деня на напускането. Регламент (ЕИО) № 1408/71 на Съвета за прилагането на схеми за социална сигурност на заети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността, не се прилага за служителите на европейските институции. Въпросът относно прехвърляне на пенсионните права на служителите от и към Пенсионната схема на Европейските служители е уреден в чл. 11 от Приложение VIII към Правилника на длъжностните лица.

Длъжностно лице, чието **служебно правоотношение с Общностите бъде прекратено**, за да постъпи на служба в друга администрация или да упражнява дейност като осигурено или самоосигуряващо се лице, има право актюерската равностойност на пенсионните му права, актуализирана към действителната дата на прехвърлянето, да бъде прехвърлена към друга схема. Тази схема може да бъде пенсионната схема, в която лицето плаща осигурителни вноски, произтичащи от новата му трудова заетост или частен пенсионен фонд по негов избор, който едновременно удовлетворява следните условия:

- капиталът няма да бъде изплатен на лицето;
- не по-рано от навършването на 60 години и не по-късно от навършване на 65 години на лицето ще започне да се изплаща месечен доход;
- предвидена е възможност за наследствена пенсия;
- прехвърлянето на друга застрахователна компания или на друг фонд ще бъде разрешено само в случай, че този фонд изпълни и трите условия, предвидени по-горе.

Изплащане на натрупаните пенсионни права директно на лицата под формата на еднократно суми вече не е възможно според новия Правилник.

Поради често срещаните от страна на засегнатите лица трудности при намирането на частна пенсионна компания, която да поеме пенсионните права за прослужено време в Общностите, Комисията възнамерява да изготви списък с пенсионни институции, които отговарят на горепосочените условия.

За сведение, до 1 септември 2008 г. броят на досиетата за трансфер на пенсионни права, за които не е намерен пенсионен фонд, регистрирани от службите на Комисията, надхвърля 1 500. Средната стойност

на сумата, подлежаща на трансфер изчислена въз основа на тези досиета, възлиза на 18 000 EUR. В допълнение, за всички институции на Общността, взети заедно, броят на служителите, които напускат годишно службите на Общностите и които трябва да прехвърлят пенсионните си права за прослужено време, е от порядъка на 900.

Лицата, **постъпили на служба в Общностите**, преди да придобият право на пенсия от Общността, могат да поискат капиталовата стойност на придобитите от предишната им трудова заетост пенсионни права да бъде прехвърлена в пенсионната схема на европейските институции.

Практическата процедура за прехвърляне на пенсионните права към пенсионната схема на Общностите е следната:

1. Лицето подава заявление в Европейската институция, в която работи;

2. Европейската институция изпраща писмо до националната пенсионна схема, посочена от лицето в заявлението, с молба националната схема въз основа на възприетия от нея механизъм да предостави на Европейската институция информация относно осигурителните периоди на лицето и сумата, съответстваща на придобитите от него права;

3. Националната пенсионна схема уточнява осигурителните периоди на лицето и изчислява трансферната сума, която в зависимост от вида на схемата може да бъде пресметната като актюерски еквивалент или като стойност на индивидуалната сметка на лицето;

4. Националната схема подготвя информацията и я изпраща на лицето заедно с информация за размера на пенсията, която то би получило за вече придобития стаж при достигане на пенсионна възраст, ако запази правата си в схемата;

5. След получаване на явно или неявно съгласие от страна на лицето, националната пенсионна схема изпраща тази информация и на европейската институция.

6. Институцията на длъжностното лице, като взема предвид неговата основна заплата и възраст и обменния курс към датата на подаване на заявлението за прехвърляне, извършва съответни изчисления, като превръща (конвертира) предложената трансферна сума в период от време (осигурителен стаж), който тя би зачала и добавила към стажа на лицето в Общностите. Осигурителният стаж, признат и добавен към служебния стаж на лицето в Общностите, не може да надвишава действителния стаж към националната пенсионна схема;

7. Под формата на предложение европейската институция информира лицето относно признатите години стаж и иска неговото съгласие за извършването на трансфера;

8. Ако лицето не приеме предложението, трансфер не се извършва и лицето запазва правата си към националната схема, за което тя получава официално уведомление от европейската институция;

9. Ако лицето приеме предложението, компетентната европейската институция изпраща писмо до националната схема, в което тя потвърждава желанието на лицето за извършване на трансфера и я подканва да осъществи прехвърлянето на средствата;

10. След получаване на трансферната сума, компетентната европейската институция уведомява лицето.

Лицата могат да се ползват от този механизъм само по веднъж за всяка държава-членка и за съответния пенсионен фонд.

Правилникът за длъжностните лица на Европейската общност представлява регламент на Съвета, който се прилага пряко във всички държави-членки, без да е необходимо национално законодателство за прилагането му. Всяка държава-членка на Европейския съюз (включително и България) е длъжна да изготви разпоредби, уреждащи вътрешен механизъм за трансфериране на натрупани пенсионни права от и към пенсионната схема на институциите на Европейската общност. Самите лица преценяват дали да се възползват от тази възможност, или ще запазят правата си в България. Трансферите засягат всички пенсионни схеми, покриващи рисковете старост, инвалидност и смърт, които са свързани със заетост и не са изцяло лични. Такива български пенсионни схеми са първият пенсионен стълб (Държавно обществено осигуряване), вторият стълб (Допълнително задължително пенсионно осигуряване) и част от третия стълб (нововъведените професионални пенсионни схеми) на българската пенсионна система.

Държавите-членки са предвидили различни начини за изчисляване на трансферните суми, които да прехвърлят към пенсионната схема за служителите на органите на ЕС. Няма единен модел. Европейската комисия проверява адекватността на трансферите чрез ЕВРОСТАТ като единственото условие е трансферираната сума да бъде "разумна". В момента в България се работи върху уреждането на механизъм за трансфер на пенсионни права, като се проучват практиките на други страни (Австрия, Германия, Чехия и Полша).

ДОГОВОР МЕЖДУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И РЕПУБЛИКА МОЛДОВА ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

Дорина Марчева,
главен експерт в Дирекция “Европейска интеграция и международни договори”

На 5 декември 2008 г. в Министерския съвет беше подписан Договор за социално осигуряване между Република България и Република Молдова. От българска страна договорът беше подписан от министъра на труда и социалната политика Емилия Масларова. От молдовска страна документът беше подписан от министъра на социалната защита, семейството и детето на Република Молдова Галина Балмош.

Договорът се основава на общоприетите принципи на социалното осигуряване – еднакво третиране на гражданите на двете договарящи страни, износ на обезщетенията, както и сумиране на осигурителните периоди, придобити съгласно законодателството на двете договарящи страни, при преценяване правото на обезщетение.

Материалният обхват на договора, по отношение на Република България, включва:

1. пенсии за осигурителен стаж и възраст и пенсии за инвалидност поради общо заболяване;
2. пенсии за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест;
3. наследствени пенсии;
4. обезщетения за временна неработоспособност и майчинство;
5. парични обезщетения за безработица;
6. помощ при смърт

В термина “обезщетение” се включват всички видове парични обезщетения или пенсии, включително всички техни части, увеличения и преизчисления, предвидени в съответното законодателство.

Персоналният обхват на договора включва всички лица, които са подчинени или са били подчинени на законодателството на едната или двете договарящи страни, както и лицата, чиито права произтичат,

съгласно действащото законодателство, от правата на посочените лица.

Принципът на еднакво третиране, установен в чл. 4 от договора, регламентира, че лицата, които са или са били подчинени на законодателството на една от договарящите страни, но пребивават на територията на другата договаряща страна, при прилагане на законодателството са равнопоставени по права и задължения на гражданите на първата договаряща страна.

В чл. 5 от договора е установена забрана обезщетенията, за които съществува право, съгласно законодателството на една от договарящите страни, да бъдат намалявани, изменени, спирани или прекратявани по съображение, че правоимащото лице пребивава на територията на другата договаряща страна.

С изключение на пенсиите за старост, пенсиите за инвалидност, наследствените пенсии и обезщетенията за професионална болест, които се изплащат от компетентните институции на двете договарящи страни, договорът не предоставя и не запазва правото на получаване на два или повече вида обезщетения, отнасящи се до един и същ риск и за един и същ осигурителен период (чл. 6 от договора).

Един от основните принципи за осигуряване на лицата, упражняващи трудова дейност, който е предпоставка да не се допусне хипотезата, при която едно лице ще се подчинява едновременно на законодателствата на двете договарящи страни, или няма да подлежи на осигуряване съгласно законодателството на нито една от договарящите страни, е принципът за подчиняване само на законодателството на тази договаряща страна, на чиято територия лицето упражнява трудовата си дейност.

Разпоредбите относно приложимото законодателство са включени в Част II от договора.

Основните принципи относно наетите лица, самостоятелно заетите лица и държавните служители са установени в чл. 7 от договора:

- по отношение на наетите лица е приложимо законодателството на договарящата страна, на чиято територия лицето е наето на работа, дори ако местоживеенето му или седалището на работодателя е на територията на другата договаряща страна;

- по отношение на самостоятелно заетите лица е приложимо законодателството на договарящата страна, в която осъществява дейността си, дори ако е с местоживеене на територията на другата договаряща страна;

- държавните служители и лицата, считани за такива, се подчиняват на законодателството на тази договаряща страна, в администрацията на която служат.

Специални правила по отношение на приложимото законодателство уреждат статута на командированите лица; персонала на предприятия за международен транспорт; екипажите на кораби; членовете на персонала на дипломатическите представителства и консулствата и частните домашни помощници, наети при тях (чл. 8–11 от договора).

По общо искане на наетия и на неговия работодател или по искане на самостоятелно заетото лице, компетентните органи или посочени от тях органи на договарящите страни могат по взаимно съгласие да направят изключение от тези правила, в интерес на едно лице или на категория лица, при условие че лицето или лицата се подчиняват на законодателството на една от договарящите страни (чл. 12 от договора).

В Част III от договора са включени специални разпоредби, отнасящи се до различните видове обезщетения, включени в материалния обхват на спогодбата.

1. Обезщетения при временна неработоспособност и майчинство:

С разпоредбата на чл. 13 от договора е въведен принципът на сумиране на осигурителен стаж при отпускане на обезщетения за временна неработоспособност и майчинство. Ако, съгласно законодателството на едната договаряща страна, правото на обезщетение и/или размерът му зависят от придобиването на определен осигурителен стаж, компетентната институция на тази договаряща страна взема предвид, ако това е необходимо, и осигурителния

стаж, придобит съгласно законодателството на другата договаряща страна, при условие че тези периоди не съвпадат.

2. Пенсии за инвалидност, осигурителен стаж и възраст и наследствени пенсии:

В договора са предвидени две хипотези за определяне на правото на пенсия:

- **без сумиране на осигурителен стаж** (чл. 14 от договора): компетентната институция на едната договаряща страна определя правото на пенсия изключително съгласно прилаганото от нея законодателство, ако лицето отговаря на всички необходими условия за придобиване право на пенсия, съгласно това законодателство, и без оглед придобития стаж, съгласно законодателството на другата договаряща страна.

- **със сумиране на осигурителен стаж** (чл. 15 от договора): ако законодателството на една от договарящите страни изисква наличието на определен осигурителен стаж за придобиване на право на пенсия, нейната компетентна институция взема предвид, ако е необходимо, и придобития съгласно законодателството на другата договаряща страна осигурителен стаж, при условие че тези периоди не съвпадат. Това правило се отнася и до осигурителен стаж, придобит при осъществяване на дейност в специфични условия на труд.

Ако осигурителният стаж, придобит съгласно законодателството на едната договаряща страна, е по-малък от 12 месеца и ако въз основа на това законодателство не възниква право на пенсия за такъв период, компетентната институция на тази договаряща страна не отпуска пенсия. Този осигурителен стаж се взема предвид от компетентната институция на другата договаряща страна за определяне на правото на пенсия и на нейния размер.

Ако осигурителният стаж в двете договарящи страни е по-малко от 12 месеца, той се взема предвид за определяне правото на пенсия или на нейния размер от компетентната институция на тази договаряща страна, по чието законодателство лицето е придобило последно осигурителен стаж.

В разпоредбата на чл. 17 от договора е посочен начинът за изчисляване размера на пенсията, както ако правото на пенсия възниква без сумиране на осигурителен стаж, така и ако лицето има право на пенсия само при сумиране на осигурителен стаж.

3. Трудова злополука и професионална болест:

В чл. 18 от договора е уредено правилото, че правото на обезщетение или пенсия поради трудо-

ва злополука или професионална болест както и тяхното изплащане, се определят съгласно законодателството на тази договаряща страна, на което работещият е или е бил подчинен по време на настъпване на трудовата злополука или по време на упражняването на дейност, която може да причини професионалната болест.

Ако работещият е упражнявал трудова дейност, която може да причини професионална болест и е бил подчинен на законодателството на двете договарящи страни, правата му се определят съгласно законодателството на договарящата страна, на което е или е бил подчинен последно. В случай че той не отговаря на изискванията на нейното законодателство, прилага се законодателството на другата договаряща страна.

4. Обезщетения при безработица:

В случай че осигуреното лице е придобило последния си осигурителен стаж в договарящата страна, съгласно чието законодателство се определя правото на обезщетение, и съгласно това законодателство правото на обезщетението за безработица и/или срока на изплащане зависят от наличието на определен осигурителен стаж, компетентната институция взема предвид и осигурителния стаж, придобит съгласно законодателството на другата договаряща страна (чл. 22 от договора).

В случай че за определяне размера на обезщетението при безработица законодателството на съответната договаряща страна изисква да се отчете получения от лицето доход, съгласно чл. 23 от договора се взема предвид само доходът, получен от трудова дейност на територията на съответната договаряща страна.

5. Помощ при смърт:

В чл. 24 от договора е уредена възможността за сумиране на осигурителен стаж, ако законодателството на съответната договаряща страна обвързва придобиването на право на посоченото обезщетение от наличието на определен осигурителен стаж.

Договорът предвижда освобождаване от пощенски, консулски или административни такси и легализация по отношение на документи и удостоверения, както и техни копия, издадени и представени съгласно законодателството на двете договарящи страни за целите на договора.

Заявление за получаване на обезщетение, подадено съгласно законодателството на една от договарящите страни, се счита и за заявление за получаване на съответното обезщетение, съгласно законодателството на другата договаряща страна, освен ако заявителят изрично поиска правото на обезщетение да бъде определено само съгласно законодателството на едната договаряща страна.

Този договор не поражда никакви права на плащане за период преди влизането му в сила.

Всяко обезщетение, отпуснато до датата на влизане в сила на договора, се преразглежда, съгласно неговите разпоредби, само въз основа на заявление на лицето, когато това е по-благоприятно за него.

Договорът между Република България и Република Молдова за социално осигуряване влиза в сила от първия ден на третия месец, след получаване на последното уведомление за реализация на вътрешните процедури, необходими за влизането му в сила.

60 ГОДИНИ ОТ ОДЪРЖАВЯВАНЕТО НА ОБЩЕСТВЕННОТО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ

Валентина Минчева,
главен експерт в отдел “Връзки с обществеността” в НОИ

През 1941 г. е учреден самостоятелен *Институт за обществено осигуряване* (ДВ, бр. 50 от 6.03.1941 г.). С това е отговорено на необходимостта от усъвършенстване на системата и организацията на социалното осигуряване. Институтът поема ръководството на осигуровките, предвидени в законите за обществено осигуряване от 1924 г., и тези на умствените работници и занаятчиите, съгласно съответните закони от януари и февруари 1941 г. Вноските за осигуровката “Безработица” се събират от института, но се предават на Дирекцията на труда, където остава тази осигуровка.

Институтът е отделна юридическа личност със свое централно управление и местни органи. Той не може да упражнява други дейности освен пряката работа по осигуряването и пласмента на набирателните средства. Ръководството му се поема от Управителен съвет.

Автономията на Института за обществено осигуряване е поставена под съмнение още през 1943 г. – две години след създаването му. Дори е обсъден законопроект за прехвърлянето му към Министерството на вътрешните работи и народното здраве. Две години по-късно е прието общо нареждане на министрите на финансите и на социалната политика за изработване на единен бюджет на ИОО и Дирекцията на труда. Със Закона за народните съвети от февруари 1948 г. териториалните органи на Института преминават към съответните съвети и заедно с инспекциите по труда и областните служби по социални грижи образуват единна служба “Труд и социални грижи”. По този начин централното ръководство на ИОО загубва връзката с местните структури по социално осигуряване, което се отразява негативно на цялата му дейност.

Въпреки това, през 1948 г. Институтът успява да обедини всички съществуващи дотогава самостоятелни фондове и каси, включително и фонд “Пенсии за изслужено време”.

С приетия от Великото Народно събрание **Закон за обществено осигуряване** (ДВ, бр. 11, от 17.01.1949 г.) се въвежда принципът, че **правото на обезщетения и пенсии се поражда от положения труд, а не от участието с осигурителни вноски**. С този закон осигурителните вноски на работниците и служителите се поемат от държавните предприятия и учреждения.

Създаването и приемането на този закон е дългогодишна задача на правителствата след 1944 г. и е предизвикано от голямата разпокъсаност на законната уредба и на организацията на осигуряването – десет закона и наредби-закони, пет правилници и устави, осем пенсионни фонда и множество законоположения уреждат неговата материя и ръководство. С приетия в края на 1948 г. закон се сливат не само Институтът за обществено осигуряване, наречен държавен (ДИОО), и Дирекцията на пенсиите за изслужено време, но и всички останали пенсионни фондове – на служителите в БНБ, на работниците и служителите в Държавните мини, при съюзите на журналистите, на писателите, на артистите, при адвокатската каса, както и фондовете “Безработица”, “Семейни добавки” и “Здравна застраховка на служителите, пенсионерите и членовете на техните семейства” и др. По този начин се създава един мощен осигурителен институт с огромни материални, финансови и кадрови възможности, който би могъл да реши успешно основните проблеми на социалното осигуряване в България.

С новия закон **Държавният институт за обществено осигуряване** се запазва като самостоятелна юридическа личност и отново си връща ръководството върху местните структури. Отделните осигуровки и осигурителни сметки също запазват своята финансова самостоятелност.

Запазва се и правото на Управителния съвет на ДИОО да съставя и приема бюджета на института, но останалите му функции са значително орязани.

Според закона ръководството на института е поверено на управителя, подпомогнат от подуправителя и директорите. Това ръководство обаче е доста формално, защото основните проблеми на социалното осигуряване и политиката на института се решават от съответните партийни и държавни органи. Прекратява се съществуването на съветите към отделните осигуровки и на общия съвет по осигуряване. Постепенно и методично се върви към пълно одържавяване на социалното осигуряване.

В началото на 1950 г. бюджетът на ДИОО е включен в републиканския бюджет. С постановление на Министерския съвет № 911 от 8.08.1951 г. дейностите, свързани със социалното осигуряване на работниците и служителите, се предават от началото на следващата година на Централния съвет на Общия работнически професионален съюз (ОРПС). От друга страна, съгласно новия Кодекс на труда, приет на 9.11.1951 г., не ДИОО или Главна дирекция на труда, а Централният съвет на профсъюзите има право да представлява работниците и служителите по всички въпроси, засягащи общественото осигуряване, и да предлага на Министерския съвет проекти за закони, укази, правилници и наредби за уреждане на въпросите по осигуряването. Тази стъпка обаче не е неочаквана, защото такава тенденция е прокарана още в стенограмата на протокола от учредителното заседание на Държавния институт за общественото осигуряване, проведено на 9.02.1949 г. На това заседание проф. Иван Стефанов – министър на финансите в правителството на Георги Димитров, отбелязва в своето изказване следното:

“Един въпрос има, който аз искам отсега да бъде пред съзнанието на всички ни. Това е въпросът за отношението между общественото осигуряване и ОРПС. Известно е, че опитът на великия Съветски съюз ни дава едно указание в посоката на едно не само все по-близко участие на професионалното движение у нас в работата на общественото осигуряване, но има и едно възлагане на професионалното движение на известни функции на общественото осигуряване пряко... И сигурно, както във всичко друго, така и тук, ще се получи едно нееднократно възлагане, поемане на тия функции от профсъюзното движение, които функции по общественото осигуряване подходат на него. Но това ще бъде един процес, който постепенно в това участие ще се оформява, ще се развива...”

Същата тема засяга във встъпителното си слово и директорът на ДИОО Юрдан Анастасов:

“... Дейността по общественото осигуряване и по-рано се направляваше от Управителен съвет. Знаеше се съставът на Управителния съвет на Института за общественото осигуряване преди 9-ти септември. Той бе чиновнически и бюрократичен. Онзи Управителен съвет малко се интересуваше за правата и нуждите на осигурените. След 9-ти септември в Управителния съвет на Института за общественото осигуряване влязоха представители на трудещите се, които направляваха общественото осигуряване съобразно изискванията на интересите на осигурените.

По силата на новия закон за общественото осигуряване, ние имаме нов състав на Управителния съвет. От стария Управителен съвет на бившия Институт за общественото осигуряване излязоха членовете техници, като експерт-счетоводителя и актюера. Това бе правилно, защото тези лица, колкото и да бяха компетентни, не можеха да носят отговорностите, които законът им възлага като членове на Управителния съвет...

Обществените осигуровки не представляват една вкаменелост, особено в епохата на изграждането на социализма. С промените в нашия стопански и социален живот ще трябва да се извършват съответни промени и в общественото осигуряване. Днешното наше ново общественото осигуряване в много отношения утре ще стане старо, овехтяло, непригодно вече за новите форми на нашия обществен живот. Ние следователно ще трябва да го движим напред, ако искаме да го поставим в хармония с нашето социалистическо строителство... Нашата задача ще бъде улеснена преди всичко от обстоятелството, че в Управителния съвет влизат представители на трите професионални организации – ОРПС, ОЗИПС и ОЗПС, които включват в себе си всички трудещи се граждани. Чрез тях Управителният съвет ще бъде уведомяван най-авторитетно за нуждите и болките на осигурените и съответно с това ще насочва своята дейност. Чрез тях Управителният съвет ще може да довежда непосредствено до знанието на осигурените разпорежданията на закона. По този начин ДИОО няма да представлява едно затворено, изолирано учреждение, а ще се превърне в един жив орган на онези, които той е предназначен да обслужва...”

С приемането на Кодекса на труда от 1951 г. се узаконява окончателното одържавяване на социалното осигуряване в България. Към държавата преминават и всички негови активи – стро-

ените през годините или закупени със средства от осигурителни вноски на гражданите болници, санаториуми, поликлиники, почивни станции, административни сгради, трудови палати, работнически жилища и др. на обща стойност 2 милиарда лева (виж публикация по тази тема в Бюлетин на НОИ, бр. 3/2008 г.). В републиканския бюджет е включена като излишък от 1951 г. сумата от 9 357 277 134 лв. Вливат се също така и средства от осигуровки от минали години на стойност 29 269 607 910 лв. Всичко това се отразява твърде негативно за бъдещото развитие на социалното осигуряване.

* * *

На 28 ноември 1995 г. е обнародван **Законът за фонд “Обществено осигуряване”** и за създаването на **Националния осигурителен институт (НОИ)**, с което е възстановена автономността на социалното осигуряване в България.

В периода 2000–2009 г., в хода на реформата на осигурителната система, на НОИ бяха възложени

нови функции. Институтът започна да изплаща обезщетенията за временна неработоспособност (болничните), за бременност и раждане. Към НОИ премина и фонд “Безработица” и съответно изплащането на обезщетенията за този риск.

През последните години обаче, с намаляването на осигурителните вноски и събирането им от друга институция, както и с включването на държавата в осигуряването и с непрекъснато увеличаващия се дефицит във фонд “Пенсии”, има реална опасност от ново одържавяване на осигурителната система.

Ползвани документи и материали:

1. Константинов, Н. *Социално осигуряване в България (1888–1951)*. С., 2001;
2. ЦДА, ф. 284к, оп. 4, а.е. 54, л. 1–2; ф. 1169к, оп. 1а, а.е. 4, л. 1–16; ф. 55, оп. 1а, а.е. 16, л. 143–146; ф. 164, оп. 1, а.е. 72;
3. Стенографски дневници, XXV ОНС, II РС, 5.02.1941 г.;
4. ДВ, бр. 47 от 27.02.1948 г.; ДВ, бр. 11 от 17.01.1949 г.;
5. Известия на Президиума на Народното събрание, № 91, 13.11.1951 г.

Повече информация за социалното осигуряване и пенсионната реформа можете да получите от страниците в Интернет на:

Национален осигурителен институт **www.nssi.bg**

Министерство на труда и социалната политика **www.mlsp.government.bg**

Комисия за финансов надзор **www.fsc.bg**

*Проект “Пазар на труда”
към Американската агенция за
международно развитие* **www.pension.bg**

*Редакцияната колегия очаква от читателите на Бюлетина на НОИ
мнения и предложения за материали на адреса на редакцията:*

*1303 София, бул. “Ал. Стамболийски” № 62-64
Тел: 02 926 1010; 02 926 1028
Бюлетинът се разпространява безплатно.*